

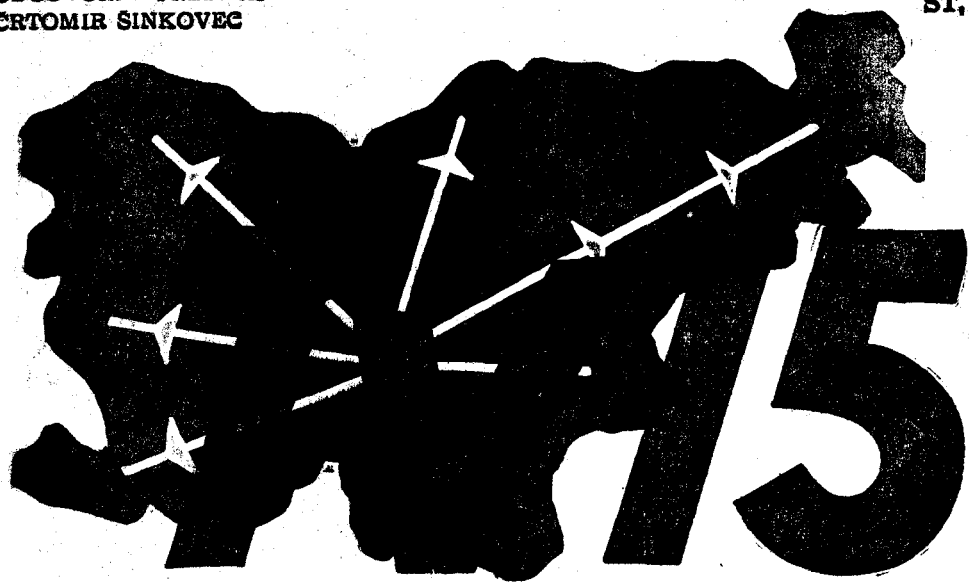
PRIDITE NA TOVARIŠKO SREČANJE V MOSTEC!

Bivši politični zaporniki in interniranci se gotovo še spominjajo tovariškega srečanja, ki je bilo predlanjskim v prijaznem Mostecu za Šišenskim hribom. Takšno srečanje — kot smo objavili že v zadnji številki — bo tudi letos 11. septembra ob 10. uri, prav tako v Mostecu. Prirejajo ga komisije za bivše politične zapornike in internirance pri ZZZB NOV ljubljanskih občin. Razen bivših polit. zapornikov in internirancev so vabljeni na srečanje tudi drugi aktivisti in borec. Na srečanju bodo v kulturnem programu sodelovali: Invalidski pevski zbor, solista ljubljanske Opere Vilma Bukovčeva in Friderik Lupša, recitatorji ljubljanske Drame in godba Ljudske milice.

Pridite, da si spet sežemo v roke, obudimo spomine na minulo in povzdignimo svoj glas proti oživljanju vsega tistega, kar je pripeljalo svet do druge svetovne vojne in prizadejalo človeštvu toliko neizbrisnega gorja!

Iz zakladnice del s tematiko NOB:
Karel Putrih: Interniranca

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Leto IV
30. VIII. 1966
ŠT. 34

Odmev, ki smo ga veseli

V 22. številki »TV 15« od 7. VI. 1966 smo poročali, da so na povabilo ZZZB NOV Jugoslavije obiskali našo državo zahodnonemški novinarji — protifašisti, predstavniki listov »Die Tat«, »Die andere Zeitung«, »Frankfurter Rundschau« in »Volkzeitung«. Priobčujemo kratke izvlečke iz člankov teh novinarjev, objavljenih v listih »Die Tat« in »Die andere Zeitung«.

Protifašistični tednik »Die Tat«, ki izhaja v Frankfurtu ob Maini, je objavil na celi strani članek »Kot potnik iz Nemčije v Jugoslavijo«. Članek se začne z verzoma, ki sta vklesana na spomeniku Lazarja Vujaklije v vasi Božurnji: »Če s stopalom poljubljaj zemljo, pridi — če pa jo tlačiš, odidi, popotnik«. Ta napis je pisec uporabil kot moto svojemu članku, v katerem pravi:

»Le malo let so Jugoslavlani lahko mirno sprejemali popotnike. Stoletja so se morali braniti pred turškimi, habsburškimi in fašističnimi »popotniki«, ki jim niso s stopali poljubljali zemlje, marveč so jo

tlačili. Svoj poziv »Odidi!« so morali Jugoslavlani uveljaviti z borbo.

V listu je nadalje opisan obisk zahodnonemških novinarjev v Kragujevcu, ki je spopolnjen z izčrpnimi podatki o daljnji in bližnji zgodovinski preteklosti tega kraja — še posebno s podatki o začetku in razvoju delavskega gibanja, o ustanovitvi KPJ in o vstaji 1. 1941. Se posebno pozornost posveča pisec članka žrtvam Kragujevca, ki so jih Nemci postrelili 21. oktobra 1941. Ko govori nemškimi bralcem o smrti 7000 Kragujevčanov v enem dnevu in med njimi o smrti kragujevskih dijakov in profesorjev, ki so jih

nemški vojaki prekinili pri pouku, odvedli na strelišče in jih pomorili, omenja tudi, kako so fašistični vojaki vdrlji v razred, v katerem so se ravno učili o velikem nemškem pesniku Goetheju. »Ta razred gimnazije je moral prenehati pouk iz nemške književnosti. Ta razred ni nikoli več poslušal besed o Johannu Wolfgangu Goetheju, čigar ustvarjalnost je bila tudi v učnem programu dijakov — odvedli so jih in postrelili skupaj z njihovimi profesorji.«

V članku je med drugim napisano:

»Težko je biti tu — predvsem nam. Toda mi stojimo. Prav je, da smo tu. V naših ušesih pa odmeva hujškanje v ZR Nemčiji proti jugoslovanski zunanji politiki, odmevaajo strelji ter divjanje ustašev — fašistov, in perverzna protijugoslovanska gonja umazanih časnikov desnih radikalov. Vstaja pred našimi očmi...« V članku je navedeno, da bi bilo koristno, če bi kdo od

Nemcev prišel v Kragujevac danes. »Zahodnonemški sindikati, mladinci iz kolon pohodov miru, nemški antifasisti naj obiščejo Kragujevac... Potujejo naj skozi deželo spomenikov in grobov, skozi deželo partizanov in graditeljev — Hrvatov, Srbov, Slovencev, Črnogorcev, Makedoncev...« — priporoča list.

List posveča tudi posebno poglavje odškodnini jugoslovanskim žrtvam nacizma. »Ljudje, ki smo jih srečevali povsod, so nam med pogovorom ogorčeni omenjali politiko bonse vlade. Nerazumljivo jim je sovražno zadržanje Bonna, ki že več let odklanja razgovore o odškodnini in ni doslej pokazal niti mrvice dobre volje za ureditev te zadeve...« Sklicujoč se na poudarjeni sporazum ugotavlja na koncu članka list »Die Tat«, da je odškodnina žrtvam fašizma v Jugoslaviji mednarodnopravna obveznost ZR Nemčije in ne sredstvo za politično izsiljevanje.

»Die andere Zeitung«, neodvisni tednik za politiko, sindikalna vprašanja, gospodarstvo in kulturo, ki izhaja v Hamburgu, posveča prav tako celo stran opisu vtisov svojega novinarja s poti po Jugoslaviji. V članku z naslovom »Od Velenja do Kragujevca«, opisuje velik pomen in posebne značilnosti negovanja tradicij narodnoosvobodilne borbe jugoslovanskih narodov. Med obiskom v Jugoslaviji se obiskovalec neprestano poglablja v zgodovino jugoslovanskih narodov, da bi se takoj nato znašel v pestri sedanjosti moderne dežele. In tako — vse dalje, dokler nazadnje ne dojamemo, da sta v tej deželi preteklost in sedanjost tesno povezani in se med seboj neprestano prepletata. Današnja Jugoslavija lahko pravilno razume samo, če pozna njeno zgodovino. Njen moderni razvoj je zgrajen na temeljih njene bližnje preteklosti.

... Obiskali smo muzej ljudske revolucije v Ljubljani, katerega veža je polna modelov

spomenikov iz vse Slovenije. Bili smo v neki strojni tovarni v Zagrebu, kjer smo postali pozorni na kipa partizana, ki se bori, in drugega, ki umira. Iz delovnega prostora tajnika zagrebske občine smo gledali na morje večnadstropnih in hipermodernih poslopj, a istočasno smo v sobi videli kipa partizana na konju. Pri direktorju inštituta za nuklearna raziskovanja Rudjer Bošković v Zagrebu smo videli sliko spomenika, posvečenega časom velikih borb proti fašističnim okupatorjem v letih 1941—1945. V Velenju, kjer smo sedeli s podpredsednikom občine v moderni zgradbi, smo se zagledali v kipa partizana, ki juriša in ki je postavljen zraven makete dejanske že zgrajene izredno moderne mesta... V zagrebski strojni tovarni smo se pogovarjali s sindikalisti, komunisti in nekdanjimi partizani. Toda nobeden od njih ni niti z eno besedo omenjal svoje preteklosti, ni govoril o sebi kot borcu narodnoosvobodilne vojne. Namesto tega so govorili o produktivnosti in o dohodkih svojega podjetja. Šele potem, ko smo želeli vedeti, kaj so prej delali, smo zvedeli, da je današnji sindikalni voditelj bil med vojno partizanski podoficer, a poleg njega je v tovarni — med 3000 delavci — 110 nekdanjih partizanskih borcev...

V članku piše tudi, da velika povezanost preteklosti in sedanjosti v nobenem primeru ne pomenja gledanja nazaj v preteklost, pač pa v sedanjost in prihodnost Jugoslavije, ki se z velikim uspehom spreminja v moderno deželo.

Na koncu članka priporoča pisec vsakemu tujemu turistu, da se v Jugoslaviji, ki je — kot piše »Die andere Zeitung« — pravi raj za oddih, pogovori z ljudmi, z mladimi in stariimi in da se na poti k Jadranskemu morju ustavi pred spomeniki in svoje misli za trenutek usmeri v preteklost, v zgodovino te dežele. Vsakemu tujcu bo to pripomoglo, da bo bolje razumel in spoznal Jugoslavo.

Besede in dejanja

Veliko zanimanje za našo gospodarsko reformo

Naša gospodarska reforma je sprožila lani veliko zanimanje v svetu in tudi vprašanje, ali je tak poseg možen. V sedanjih stopnjah naše gospodarske in družbene reforme so bili v tujini še bolj presenečeni, ko smo na IV. plenumu Zveze komunistov trdno udarili po vseh negativnih pojavih in odstranili tvari, ki so bili zadnja leta s svojim delom pasivni ali škodljivi za naš nadaljnji razvoj. Pri nas mirno izvajamo sklepe IV. plenuma, ki so jih ljudje sprejeli z velikim navdušenjem.

Predsednik Tito v Bileti — 22. VIII. 1966

Samoupravljanje so vzeli v »zakup«

V ugodnem ozračju, ki je v novomeški občini prislo s sklepi četrtega plenuma, je bil že odpravljen samovolja v Dolenjskih Toplicah. To so na obeh posvetih omenili kot primer učinkovitega obratovanja z direktorjem, ki je dolga leta delil kruh in pravico po določenju. Priljubljeni pa so mnenju, da bo teže zlozmiti samovoljo tistih posameznikov in skupin z »glavo besedo«, ki se si vzeli samoupravljanje v »zakup« na način, ki je na zunaj manj brutalen. Ta vrsta ljudi si je »glavno besedo« vzela po nekakšni diplomatski poti s tem, da je izkoristila »luknje« v zakonih in samoupravnih aktih.

Dolenjski list — 25. VIII. 1966

Zaradi nizkih cen paradižnika na gnojšču

Kilogram paradižnika stane na primer v Beogradu 40 do 80 dinarjev, v Zagrebu od 30 do 160, v Sarajevu od 100 do 150 starih dinarjev. V istem času lani so bile te cene znatno višje. Najnižja cena na Beogradu je bila 140 dinarjev, v Zagrebu 220, v Sarajevu 240. Razlika je precejšnja in potrošnik bi moral biti zadovoljen. Toda on ne ve — ostanimo pri istem prideleku — da paradižnik lahko nabavimo po mnogo nižji ceni. Če dani so pridobivalci ponujali trgovini in nabavljalcem kilogram paradižnika po 10 dinarjev. Ponujajo ga zaman, ker paradižnika po tej ceni neče kupiti nihče.

Politika — 21. VIII. 1966

Samovolja občinskih organov

V ravenski občini gre za samovoljo občinskih organov, ki so se vmešavali v samoupravne pravice delovnih kolektivov s tem, da so forsirali integracijo, v občini Slovenj Gradec pa je občinska skupščina odgovorila na integracijo »Zile« in »Trgovskega doma« s skrajnim ukrepom: z uvedbo prisilne uprave v »Zile«. Tudi v Slovenj Gradcu se je občinska skupščina vmešavala v samoupravne zadeve delovnega kolektiva, ker se je strinjala z zahtevami integracije, ne da bi se posebej poglabljali v vprašanje, ali so bili sploh razlogi, ki upravičujejo zakonitost postopka občinske skupščine.

Delo — 22. VIII. 1966

Iste napake kot prejšnja leta

Stare bolezni se očitno ponavljajo: komaj smo se nekoliko rešili velikih škribov za spravilo obilnega prideleka pšenice, so se poročile nove — in precej večje. Pričakujemo tudi obilen pridelek koruze in spet — kdo ve — kolikoli — se zastavlja vprašanje, kako bi obrali in spravili tako dober pridelek.

Po zelo stvarnih ocenah si od letošnje letine obetajo najmanj okrog osem milijonov ton koruze — nad milijon ton več, kot smo je pridelali v najrodovitnejšem letu 1964. Toda kakor predlanski tudi letos ni dovolj skladišč.

Komunist — 19. VIII. 1966

Ali je to dovolj?

Izvršni svet je upravnim organom priporočil zmanjšanje števila delovnih mest za 10—15 odst. Kot rezultat tega priporočila lahko ugotovljamo pri republikanskih organih v času od 1. 7. 1965 do 1. 4. 1966 zmanjšanje kadrovske zasedbe za 9,5 odst., pri občinskih upravnih organih za 14,1 odst. ter pri sodiščih za 4,7 odst.

Druge organizacije (samostojni zavodi, družbeno politične organizacije, društva itd.) v tem času niso bistveno zmanjšale števila zasedenih delovnih mest. Po podatkih zavoda za statistiko SRS imajo družbenopolitične organizacije v SRS 1961 zaposlenih. Naši razgledi — 30. VIII. 1966

NA STOLU SO ODPRLI NOVO PREŠERNOVO KOČO

»Pomembnim rezultatom naših ustvarjalnih prizadevanj, ki smo jih te mesece širom po Sloveniji in Jugoslaviji posvetili spominu na zgodovinsko pobudo izpred četrto stoletja, se danes pridružuje otvoritev nove planinske koče na Stolu, zgrajene na temeljih stare, od nemških fašističnih okupatorjev požgane Prešernove koče.« je uvodoma dejal v svojem govoru ob ponovni otvoritvi Prešernove koče na Stolu, v nedeljo 21. avgusta, tovariš Boris Zihler.

Stol — najvišji vrh Karavank. Nanj nas vežejo mnogi spomini, ki jih ni moč prezreti,

še manj pozabiti. Tod se je pred 74 leti porodila zamisel o ustanovitvi slovenske planinske organizacije... Stara Prešernova koča, ki je bila zgrajena v letih pred prvo svetovno vojno (1910), je tesno povezana z našim revolucionarnim delavskim gibanjem med obema vojnoma, z osvobodilno akcijo Komunistične partije Jugoslavije. V stari Jugoslaviji so tod šla ilegalna pota revolucionarjev. In stara Prešernova koča je bila priča prenekanteremu ilegalnemu sestanku, srečanju partijskih kurirjev, nahrbtnikom s komunistično literaturo... Na obronkih Stola se je leta 1922 smrtno ponesrečil Dragoljub Milovanović, sekretar CK Zveze komunistične mladine Jugoslavije. Čez Stol so odhajali mladi jugoslovanski antifasisti, ki so se v letih 1936—1938 kot prostovoljci prijavljali v obrambo španske republike, kasnejši borci slavni mednarodnih brigad; in po istih poteh so se komunistični ilegalci vračali v domovino v odločilni boj, ki so ga na domačih tleh bili proti reakciji in fašizmu, tujemu in domačemu.

V letih našega osvobodilnega boja so bila pobočja Stola prizorišče partizanskih bojev. Tod so se z nemškimi okupatorji spopadali borci Cankarjevega bataljona, Gorenjskega in Koroškega odreda. Po čudovito razglednih poteh, koder danes ho-

dijo mladi ljubitelji gora, so med NOB hodili partizanski kurirji, ki so vzdrževali zvezo z osvobodilnim gibanjem na Koroškem, nosili tja partizansko literaturo, kazali pot partizanskim enotam in patroljam.

UMIK DO KOČE

Nekdanja Prešernova koča pa je bila sprejela zadnje goste 20. februarja 1942. leta — štiri-deset borcev jeseniške Cankarjeve čete. V neenaki borbi s skoraj 2000 dobro oboroženimi Nemci so se partizani umaknili. Sovražniku so v več ur trajajoči borbi prizadejali precejšnje izgube. Na bojišču pred kočo je obležal smrtno zadet Jože Ko-

(Nadalj. na 3. strani)

Bili so na obisku pri francoskih partizanih

Na povabilo združenja borcev francoskega odporiškega gibanja so nedavno obiskali Fran-

cijo štirje Gorenjci, ki so se v času vojne priključili francoskemu odporiškem gibanju.

Gorenjski fantje, francoski partizani, fotografirani med vojno v Franciji. Stojijo: Franc Ahacič, Dušan Balantič in Andrej Žepič. vsi iz Križ pri Trzinu. Sedijo: Beno Grobotek iz Boh. Bistrice, Vinko Vajt iz Domžal in Stane Pertič iz Križ.

To so: Andrej Žepič, načelnik za gospodarstvo pri skupščini občine Trzin, Dušan Balantič, delavec pri sekciji za vzdrževanje prog na Jesenicah, Beno Grobotek, delavec pri železnici na Jesenicah, in Vinko Vajt, delavec pri »TOKO« Domžale.

Omenjeni tovariši so morali med vojno kot nemški vojaki v Francijo, kjer so septembra 1943. leta desertirali in se pridružili partizanom v pokrajini Gresi-vaudan Isère (Grenoble). Zvezo za odhod od partizane jim je bil organiziral ter omogočil ravnatelj tamkajšnje šole, ki jih je tudi sedaj lepo sprejel. V tej pokrajini so se priključili četi »Bernard« in »Stephane«. Balantič je v Franciji dobil čin starejšega vodnika in postal komandir voda. Kot borci so se udeležili raznih diverzij in sodelovali v napadih na člane francoske Petainove policije.

Člani francoskega odporiškega gibanja so jih povabili na spominske svečanosti ob obletnici smrti heroja francoske armade, komandanta Nal. Naši fantje so na njegov grob položili venec. V Franciji so obiskali vse tiste kraje, kjer so se v času vojne zadrževali in se borili. Francoski tisk je o tem obisku pisal obširno in s simpatijami.

Jože Vidlo

prvo republiško srečanje bivših vojnih ujetnikov

Srečanje bo v nedeljo, dne 18. septembra 1966 v Mostecu v Ljubljani, z začetkom ob 10. uri. Predviden je bogat kulturni in zabavni program. Igrala bo godba JLA. Na prireditve vabimo vse borce in aktiviste ZZZB NOV Slovenije.

V nedeljo, 4. septembra, bo v Metliki partizansko srečanje!

VABLJENI!

Jugoslavija nadaljuje svojo široko dejavnost na mednarodnem torišču. V prihodnjih tednih in mesecih bodo na uradni ali zasebni obisk prispeli v Jugoslavijo naslednji državniki in ugledne osebnosti: 5. septembra nas bo obiskal norveški kralj Olaf V., nato pa bodo prišli šef Quai d'Orsay Couve de Murville, romunski zunanji minister Manescu, predsednik državnega sveta NDR Walter Ulbricht, morda pa nas hosta obiskala tudi alžirski predsednik Huari Bumedi in generalni sekretar KP SZ Leonid Brežnjev.

Minuli četrtek je francoski predsednik Charles de Gaulle odpotoval na obisk v Etiopijo, Kambodžo in francoske posesti na Pacifiku in Atlantiku. Na svoji prvi postaji v Džibutiju je francoski Somaliji — zadnji francoski koloniji v Afriki — je

Dogodki tedna

de Gaulle doživel neprijetno presenečenje: pripadniki nacionalistične partije narodnega gibanja so priredili demonstracije in zahtevali ukinitve francoske kolonialne uprave. Francoski predsednik je samo dejal, da se je ta kolonija z okrog 80 tisoč prebivalci izrekla za francosko skrbništvo leta 1958 in da bo Francija še naprej spoštovala njen status. Demonstracije, v katerih je izgubilo življenje več oseb, so kot mrzla prha delovale na francoske politične kroge. Iz Džibutija je general de Gaulle odpotoval na tridnevni uradni obisk v Etiopijo.

Zahodnonemški obrambni minister von Hassel je med nedavnim razdorom med vojaškimi vrhovi in ministrstvom za vojsko suspendiral generala Wernerja Panitzkega, generalnega inšpektorja zahodnonemških letalskih sil, dan zatem pa sta podala ostavko generala Trettner — generalni inšpektor Bundeswehra in Günther Pape — poveljnik dšelskega vojnega okrožja. Poveljnik Luftwaffe Panitzki je »odletel« zaradi nekega članka, v katerem je javno kritiziral obrambno ministrstvo zaradi pogoštev nesreč bombnikov »Starfighter«. Ta letala ameriške proizvodnje že dolgo delajo sive lase funkcionarjem v obrambnem ministrstvu. Od leta 1957, ko se je še takratni obrambni minister Strauss odločil zanje, jih je strmoglavilo 61, 35 pilotov pa je pri tem izgubilo življenje. General Panitzki je nesreče pripisal von Hasslu in ministrster ga je takoj suspendiral zaradi nediscipline. Pravijo, da so se plamen generalne zarote pomirili, toda samo trenutno. Za prave razloge zarote bi bržkone težko izvedeli, še najbolj pa lahko pritegnemo komentarjem, ki pravijo, da so vzroki v sami koncepciji NATO; slednja se namreč ne ujema z željami nekaterih zahodnonemških vojaških in političnih krogov, da bi Bundeswehr dobil atomsko orožje.

Ameriškega predsednika Johnsona so nedavno tega vznemirili rezultati raziskav razpoloženja ameriške javnosti. S pomočjo anket je Gallupov inštitut za proučevanje javnega mnenja ugotovil, da 40 odstotkov anketirancev želi, da bi na predsedniških volitvah leta 1968 kandidiral senator Robert Kennedy. Za Johnsonovo kandidaturu se je izreklo le 38 odstotkov anketirancev. Po najnovejših vesteh pa se je razburjenje okrog Johnsonove priljubljenosti poleglo, ko je brat pokojnega Johna Kennedyja izjavil, da misli podpreti Johnsonovo kandidaturu leta 1968. Poznavalci Amerike pravijo, da Johnson uživa podporo voditeljev svoje demokratske stranke v večini držav, razen na ameriškem jugu; njegovo politično zvezdo pa je dokaj zatemnila politika sile v Vietnamu in slabe perspektive ameriškega gospodarstva. Poleg tega ljudje radi mislijo na pred tremi leti ubitega Johna Kennedyja in na njegovo miroljubno politiko.

Pod okriljem OZN so ustanovili mednarodno banko za razvoj Azije in Daljnega vzhoda. Banka bo začela poslovati s kapitalom milijardo dolarjev, ki ga je vložilo 32 držav, med njimi 19 držav s tega področja. Dve petini začetnega kapitala sta vložili Združene države Amerike in Japonska.

V Pekingu so ustanovili posebne mladinske oddelke, imenovane »rdeča garda«, ki so plod »velike« kulturne revolucije. Mladinci imajo nalogo zaščititi predsednika Mao Ce Tunga in kitajsko revolucijo. Divjajo po ulicah Pekinga, nosijo Mao Ce Tungove portrete in preganjajo vse, kar le malo spominja na Zahod. Tako so prepovedali prodajo neonskih luči, frizerji morajo paziti, kako strižejo, »rdeča garda« pa tudi zahteva, da razpustijo šahovske organizacije, češ da služijo »fevdalcem in buržoaziji«. Mladi Kitajci imajo mnogo opravil tudi pred sovjetskim veleposlaništvom v Pekingu: že nekaj dni ogrožajo diplomatsko osebe; v nedeljo pa so napovedali pred veleposlaništvom velike demonstracije. Organizatorji so raztrosili letake, ki do tja kažejo pot, delavci pa so že pričeli postavljati sanitarne naprave za veliko množico ljudi...

V Bukarešti so slovesno proslavili obletnico osvoboditve Romunije izpod fašizma. V okviru osrednjih slovesnosti je bila tradicionalna parada enot romunske vojske in prebivalstva glavnega mesta.

Argentinsko vrhovno sodišče je sklenilo izročiti vojnega zločinca Gerharda Bohneja Zahodni Nemčiji; kdaj ga bodo izročili, še ni znano. Bohneja, enega največjih vojnih zločincev, so prijeli v Argentini v začetku tega leta. Obtožen je, da je upravljal plinske celice, v katerih je med vojno umrlo najmanj 60.000 nedolžnih ljudi, žrtev nacističnega programa evanizacije. Po tem programu je »čista rasa Hitlerjevih nadljudi« množično pobijala telesno in duševno zaostale prebivalce Nemčije in drugih držav. Zahodnonemško sodišče bo sodilo tudi znanemu nacističnemu zločincu dr. Horstu Schumannu, ki je več let živel v Gani. Ganska in zahodnonemška vlada sta že podpisali sporazum o njegovi izročitvi.

V našem glasilu TV 15 št. 29 z dne 26. 7. 1966 je bil objavljen predlog predsedstva zveznega odbora ZZZ NOV Jugoslavije o zvišanju članarine od sedanjih 20 na 100 S-dinarjev mesečno ali letno od sedanjih 240 na 1200 S-dinarjev. V tej objavi je bilo tudi rečeno, naj organizacije ZB ali posamezni člani povedo k temu predlogu svoja mnenja, in predlagajo, kako zadevo urediti.

Kot član ZB se tudi jaz udeležujem razprave o višini bodoče članarine in naj kar odkrito povem, da se s predlogom, ki ga je dalo predsedstvo zveznega odbora ZZZ NOV Jugoslavije, iz več razlogov ne strinjam.

Po mojem mnenju je tako obduten skok članarine od sedanjih 240 na 1200 S-dinarjev letno neupravičen. Če bo ta predlog

Lepa slovesnost v Starem in Novem kotu

V nedeljo 14. avgusta je kraljeva organizacija ZZZ NOV Starega in Novega kota organizirala slavnostne prireditve v počastitev 25. obletnice vstaje našega naroda. V Starem kotu so ob prisotnosti več sto ljudi, članov ZZZ in občine Kočevje in Čabar, odkrili spominsko ploščo dvema pežnanima partizanoma, ki sta padla v nemški ofenzivi leta 1943 na tem področju. Pred odkritjem spominske plošče je govoril predstavnik KO ZZZ Novega in Starega kota tovariš Cimprič in nato dal besedo narodnemu heroju in predsedniku občinskega odbora ZZZ NOV Kočevje Jožetu Boldanu — Sil-

nemu, ki je po govoru ploščo tudi odkril. Mladinke, pionirji in pionirke so recitali pesmi padlim tovarišem, godba na pihala iz Čabra pa je zaigrala žalostinke.

Iz Starega kota so potem odšli vsi udeleženci še v Novi kot, kjer je spet spregovoril tovariš Cimprič in dal besedo domačinu Francetu Miheliču, ki je orisal vso zgodovino NOB v Starem in Novem kotu. Za njim je spregovoril še predsednik občinske skupščine Kočevje Drago Benčina, ki je dal priznanje ljudem v Starem in Novem kotu za vse njihove napore v vojnem in po vojnem času. Po govoru je odkril spomenik 105 padlim borcem, talcem in umrlim internirancem po koncentracijskih taboriščih iz Starega in Novega kota. Godbeniki iz Čabra so spet zaigrali žalostinke, mladina pod vodstvom učiteljice Nade Vrečar pa je prisrčno in globoko doživeto podala več recitacij padlim in umrlim rojakom, da ni ostalo suho nobeno oko prisotnih ljudi, ki jih je bilo še več kakor v Starem kotu.

Spomenik je delo domačina ing. Antona Knavsarja.

Peter Šobar

Spominska plošča na Blanci

Lepa nedelja dne 14. avgusta je privabila na Blance veliko okoličanov. Samo iz Loke nas je prišlo 12 s praporom. Pogrešali pa smo borce iz Sevnice. Ob 15.30 se je začela pred obnovljenim prosvetnim domom proslava ob odkritju spominske plošče padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja z Blance. Na plošči so vklesana imena 25 padlih in talcev. Po odkritju so mladinci recitali »Ilovo gor«.

Prosvetni dom, ki so mu galsile priklučili še shrambo galsilkega orožja, je vaščanom res lahko v ponos. Za obnovo so veliko delali, tudi prostovoljno in brezplačno. Po proslavi je bila prosta zabava. Stanko Skočir

ALOJZ STRES

Pred nedavnim nas je zapustil Alojz Stres iz Idriškega. Po krajši boleznici je umrl v 59. letu starosti. Bil je borec komande mesta Kobari.

Ze spomlad 1943 je pokojnik hudo zbolel. Poslali so ga v partizansko bolnico v grapo blizu Brezovice v Gorjskih Brdih. Potem ko so ga nekoliko ozdravili, ga je komanda mesta dočela terenski četi, kjer je delal do osvoboditve.

Vsa povojna leta je delal pri raznih gradbenih in drugih podjetjih. Zadnja leta je težko pričakoval zasluženi pokoj, toda bolezen mu ni dala izpolniti želje. Na njegov zadnji počitek ga pospremili številni prijatelji, ki ga ne bodo nikdar pozabili.

Zahtevajte v trgovinah to odlično kavo. In če vam bo všeč, povejte še drugim.

Spoznal sem ga na sliki

Pred kratkim sem pregledoval stare časopise in tako našel v vašem listu št. 8, letnik 1966,

ki je izšla 1. marca, sliko padlega partizana. Ta naj bi bil padel nekje na Gorenjskem. Sliko so našli pri ubitem nemškem kurirju na Poljanah med Jesenicami in Gorjani avgusta 1943.

Potem ko sem nekaj časa opazoval sliko, sem ugotovil, da gre za tovariša Martina Žučka-Asa. Bil je borec 1. čete Pokljiškega bataljona. Četni komandir je bil Skorec (partizansko ime), bataljonski komandant pa Iztok (partizansko ime). Aprila 1943 je del bataljona šel po hrano proti Blejski Dobravi. Žučko je bil mitraljezac in se je v akcijo prijavil prostovoljno. Ko se je proti večeru odpravil bližala Poljanam, je zašla v nemško zasledo. Nemci so namreč zasedli širši krog v gozdu. Gozd je gorel in enota ni pravočasno zapazila nemškega napada. Tam je padel tudi Žučko, nekaj tovarišev je bilo ranjenih, nekaj pa so jih Nemci ujeli. Drugi so se rešili in se še istega večera vrnili v bataljonsko taborišče. Zaradi morebitnega izdajstva taborišča, ki bi lahko zanj povedal kdo izmed ujetnikov, je komandant Iztok takoj odredil premik proti vrhovom Pokljuk. To je bilo na veliki petek 1943. Če bi kdo želel še kakšne bolj podrobne podatke, jih lahko dam.

Miloš Božičnik, Borisa Vinterja ul. 3, Slovenska Bistrica

NAROČNIKOM NA »TV 15«

V septembru, deloma tudi v oktobru, bodo pismonoše spet prihajali k vam, dragi naročniki. Čas hitro beži, naročnina za prvo polletje je že potekla. V svoj družinski proračun vnesite še znesek 7 novih dinarjev (700 starih dinarjev), kolikor znaša naročnina za drugo polletje. Upamo, da vas ne bomo prehuho obremenili in da se bo pri kopici izdatkov, ki jih ima vsakdo pri nakupu ozimnice, šolskih potrebščin itd., našel tudi denar za naročnino.

Prosimo vse tiste, ki bodo med tem časom sami nakazovali naročnino, da razumevanje, če jih pismonoša ponovno obišče. (Položnice že pripravljamo in preden dospejo do vas, nastane lahko marsikatera sprememba.) V takem primeru položnico zavrnite in sporočite pismonoši, da ste naročnino za drugo polletje že sami nakazali. Kdor bi pa kljub temu — po pomoti ali iz nevednosti — plačal naročnino dvakrat, mu bomo razliko knjižili v dobro za naslednje leto.

Opozorite pismonošo, če se naslov na položnici ne ujema z vašim sedanjim bivališčem. Na srednji del položnice naj napiše pismonoša spremembo naslova.

Nekateri nam dolgujejo razliko za prvo polletje. Sporočimo, da bomo v takih primerih le-tim poslali finančno položnico za plačilo razlike. Naročnino za drugo polletje naj v tem primeru plačajo pismonoši.

Veliko vas je, ki ste nam pomagali zbirati nove naročnike. Vsem smo hvaležni za trud pri razširjanju lista. Se vnaprej si želimo tolikšne prizadevnosti. Poleg provizije 150 starih dinarjev za novega naročnika bomo občasno v »TV 15« objavljali imena vseh tistih, ki nam bodo nabirali nove naročnike.

Uprava

Ob tabornem ognju

družin članov ZB v težko dostopnih vasicah po hribih in raznih grapah, kjer so še brez električne razsvetljave, brez ceste, brez vodovoda, brez najnujnejših potrebščin za človeka dostojno življenje ter životarji na svojih krpicah njiv in strmih senošetih, kjer morajo vse ali večino svojih pridelkov in potrebščin znesti na hrbtu, pride do zaključka, da je 100 S-dinarjev na mesec ali 1200 S-dinarjev na leto res mnogo.

članarino kot navedeni navaden nekvalificiran delavec-bivši borec, ki je sam zaposlen v družini in s kopico nepreskrbljenih otrok in katerega mesečni prejemki še danes skupno z dodatkom za zaposlene borce znašajo 78.000 S-dinarjev. In če k vsemu temu ugotovimo, da niso redki primeri, ko je v neki družini po več članov ZB, ki niso sposobni za pridobitno delo in ki so odvisni od družbene pomoči, ali ki bi za svoje zasluge v NOB tako pomoč morali dobivati, potem moramo ugotoviti, da nekaj ni v redu.

Če torej vse to temeljito premislimo, potem sem prepričan, da nam ne more biti vseeno, kakšna naj bo nova članarina. Najbolje bi bilo, če bi odpravili enotno članarino in uvedli članarino po lestvici dejanskih mesečnih prejemkov. Za člane ZB, ki se bavijo izključno s kmetijstvom in živijo na svojih bornih

Kako najbolj življenjsko urediti višino nove članarine ZB

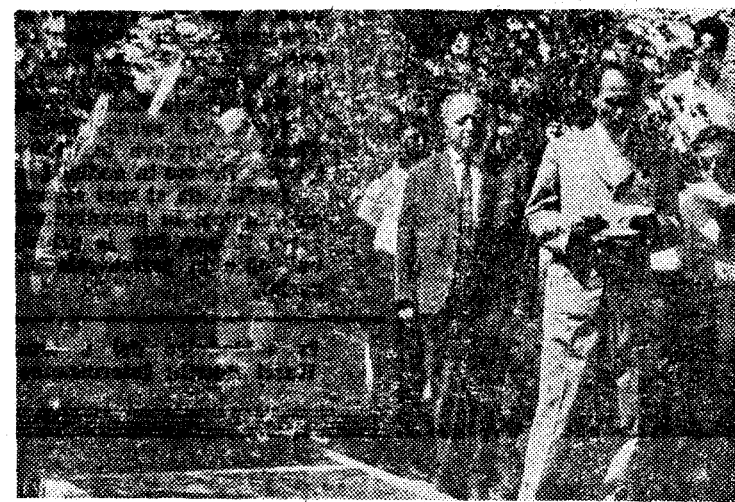
sprejet, bo prav gotovo imel slabe posledice. Članstvo bo začelo izstopati iz ZB in to še posebno starejši manj premožni člani, ki brez pokojnine in brez zaposlitve živitarijo po hribovskih vaseh, na svojih bornih kmetijah in ki so v času NOB dali vse od sebe.

Drugo, kar naj bi po mojem mnenju odločujoči forumi dobro premislili, je vprašanje, ali naj vsi člani plačujejo enako članarino ali pa članarino prilagajamo dohodkom. Če novi predlog članarine 100 S-din mesečno ali 1200 S-dinarjev letno presodimo površno, ne da bi ga temeljito analizirali, se nam to ne bo zdelo mnogo. Toda, če se človek poglobi v stanje posameznih

Če na široko govorimo in pišemo, da se je treba odločno boriti proti negativnim težnjam posameznih ljudi, ki zahtevajo izenačenje v mesečnih prejemkih po raznih tovarnah in ustanovah, potem mislim, da tudi enačenje v plačevanju članarine v določenih ozirih ne bi bilo umestno. Po mojem bi bilo krivično, če bi tista stara partizanska mamica, ki živitarji v težkih razmerah v hribovski vasi in ki prejema za padlega sina mesečno 1200 S-dinarjev, plačevala enako članarino kot razni strokovnjaki, šefi, direktorji in funkcionarji, katerih mesečni prejemki znašajo po 200, 400 in tudi več tisoč S-dinarjev in ki uživajo — vsaj nekateri — še razne druge ugodnosti. Ali naj plača enako

kmetijah in ki nimajo drugih prejemkov ter za gospodinjje, za svoje oziroma roditelje padlih in umrlih v NOB in vse tiste, ki imajo le minimalne osebne dohodke, naj bi ostala članarina na dosedanj višini. Vsi drugi, katerih osebni mesečni prejemki izvirajo od zaposlitve, pokojnine ali stalnih honorarjev, pa naj bi plačevali članarino po posebnih lestvici. Višina članarine naj bi se dvigala v sorazmerju z višino mesečnih dohodkov. Tako odmerjena članarina ne bi bila krivična in ne bi nudila povoda za morebitne izstop iz članstva združenj borcev, vojaških vojnih invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev.

Ivan Kurinčič — Hajduk

Z odkritja spomenika v Starem kotu. Govori narodni heroj Jože Boldan-Silni

Partizanski pohod »PO POTEH TOVARIŠA TITA DO STOLICA«

Organizacije Zveze združenj borcev NOV valjevskega okraja bodo v počastitev 25. letnice revolucije pripravile partizanski pohod »Po poteh tovariša Tita do Stolica«. Računajo, da bo na tem pohodu sodelovalo

tisoč ljudi, predvsem mladine. Udeleženci tega pohoda bodo odšli po istih poteh, po katerih je tovariš Tito septembra 1941, leta odšel na vojaško posvetovanje predstavnikov partizanovskga gibanja iz vseh krajev Jugoslavije. Predvidena maršruta je dolga okoli 200 kilometrov. Udeleženci pohoda bodo hodili skozi Uziško Požogo, Kosjerić, Osečin, Krupanj in Valjevo do Stolica, kjer je bilo leta 1941 vojaško posvetovanje. Spotoma, računajo, se bodo udeležencem pohoda pridružili še številni drugi prebivalci iz teh krajev.

Organizacije Zveze borcev valjevskega okraja bodo na ta pohod, ki bo od 21. do 26. septembra letos, pozvale tudi predstavnike Zveze borcev iz drugih krajev Jugoslavije.

Poizvedujemo

Moja sestra Ana Mahkovec, poročena Janežič, rojena 2. januarja 1905 v Sneberjah pri Ljubljani, nazadnje bivajoča v Cukrarni v Ljubljani, zaposlena v tovarni Saturnus kot delavka, je bila povezana z OF vse do svojega izginotja 29. januarja 1943. Doma je imela precej tiskovin OF. Ko se je tega dne proti 21. uri vračala domov, so nekateri videli pred njo 8-10 italijancev, njenega moža in policijski avto. Svojele sklepamo, da je Ana izdal njen mož, da bi se je tako znebili, ker je imel drugo žensko, s katero se je poročil kmalu zatem. Mož je trdil, da je Ana odšla k partizanom, po vojni pa, da je odšla z Italijani.

Zaradi izginotja Ane so bile že tri razprave, prva pod Italijani, druga pod Nemci, tretja po osvoboditvi, toda nič se ni dalo dokazati. Svojele smo Anu iskali po vseh vojašnicah in zaporih, pa nikjer ni so nič vedeli o njej. Lani je njen mož umrl. Takoj po aretaciji so ljudje govorili, da so je Italijani vrgli v Ljubljano. Dva inženirja iz Veve sta celo na sodišču pričala, kako sta videla žensko truplo, po opisu podobno Ani, ko ga je nesla Ljubljano proti Savi. Zaradi nemške meje takrat nismo mogli dalje potrdovati.

Od aretacije dalje se Ana nikoli več ni oglasila, čeprav ima sina, ki je zdaj star 40 let. Ker mi je mnogo do tega, da bi zvedela karkoli o moji pokojni sestri, prosim bralce »TV 15«, naj mi sporočijo, če kdo kaj ve.

Stefanija Mahkovec Ob gozdu 12, Maribor

NA STOLU SO ODPRLI NOVO PREŠERNOVO KOČO

(Nadalj. s 1. strani)
der, doma iz Baške grape. To je bila edina žrtev na strani partizanov. France Konobelj-Slovenko, znani jeseniški prvoborec, udeleženec bitke na Stolu, predsednik gradbenega odbora za novo Prešernovo kočo, se je takole spominjal:

Nemcev, ki so se pomikale proti Stolu. Stražar pred kočo je opazil prve bližajoče se Nemce. Zavezeli smo položaje. Izvidnica je odšla, da bi ugotovila, kako bo z umikom na Koroško. Začelo je pokati. H koči jih nismo smeli pustiti. Švabi nam niso mogli za hrbet, ki so nam ga va-

sej bodo hodili na Stol mlajši ljudje in spominska plošča na Prešernovi koči jih bo spominjala na dogodke na tem območju ter pričala, da je Stol simbol našega boja.

Tekst in fotografija:
Stane Škrabar

Ob otvoritvi nove
Prešernove koče je
delegacija ZZB
NOV z Javornika
položila venec na
spominsko ploščo
Kodrovemu Jožu,
ki je padel v spo-
padu z Nemci 20.
februarja 1942.

»Nekako dva meseca smo domovali v Baragovi koči nad Zobreško planino pod Stolum. Bilo nas je 40 borcev Cankarjevega bataljona. Večkrat smo se spuščali v dolino na akcije. Kadar smo utegnili, smo si v topli sobi pripovedovali spomine o nekdanjih stvarkah, spopadih z orožniki, o življenju za rešetkami Ivanjice, Bileče, Sremske Mitrovice itd. V ranem mrzlem jutru 20. februarja 1942. leta nas je vzdramil strel. Nemci so bili prepričani, da smo v pastirski koči, ki je bila kakih sto metrov niže in so jo obkolili. Bilh smo pred težko odločitvijo: v dolino pred zasede ali v strmine Stola in preko vrha na Koroško. Takojšen umik do koče — je zapovedal komandir Polde Stražisar. Hiteti smo morali, zakaj Nemci lahko kaj kmalu sprevidijo zmoto... Suh sneg se je udiral pod nogami. Bilo ga je za poldrug meter, ponekod še več. Prvi so imeli težavno delo. Menjavali smo se. Za nami je ostajala globoka sled. Zavarovali smo se z zaščitnico. Sneg je postajal trši. Strmina in veter sta nas včasih vrgla na nos in kolena. Smreke so ostale za nami. Sem pa tja je štrlel iz snega kak bor. Pod nami smo zaslišali streljanje. Nemci so zasedli naše položaje. Ko smo prišli više, smo zagledali kolone

rovale strme pečine na koroški strani. Hkrati smo se zavedali, da moramo braniti kočo, ki se imenuje po največjem slovenskem pesniku. Muncije nam je jelo primanjkovati. Sklenili smo, da se ob mraku umaknemo. In koča? Zažgali smo jo, a smo ogenj brž pogasili. Ne, v koči se švabi ne bodo ugnezdili, smo rekli — pa smo jo spet zažgali. Ko smo se že prvi spuščali po plazu v dolino Orgeljc, smo jo pogasili, zakaj plamen bi sovražnika opozoril na naš umik. Na Koroško nismo smeli. Hiteli smo v dolino Zingerice, od koder smo opazili rumenkasto svetlobo nad Stolum, koča je že tretjič zagorela: zažgali so jo Nemci iz jeze nad neuspehom...«

Na jubilejnim pohodu ob dvajsetletnici bitke, ki se ga je udeležilo 45 ljudi, med njimi prvoborci, alpinisti in mladinci, so se na ruševinah Prešernove koče zaobljubili, da bodo zgradili novo. In v štirih letih so jo, predvsem s prostovoljnimi delom, z nabiralnimi akcijami, pri katerih so sodelovali skorajda vsi prebivalci Gorenjske. Od-

Akcija solidarnosti

Pred kratkim so člani nadzornega odbora pri občinskem odboru ZZB NOV na Jesenicah pregledali nabiralne pole, s katerimi so odbori združenj prek svojih poverjenikov zbirali prostovoljne prispevke za vietnamsko ljudstvo. Ta plemenita pobuda je po zaslugi marljivih ljudi dobro uspeša.

Združenja ZB so zbrala skupno 613.259 starih dinarjev. Posebno se odlikuje združenje na Savi, ki je samo zbralo 133.630 dinarjev. Sledijo mu Podmežaklja, Kranjska gora, Plavž, Mojstrana, Javornik in druga.

Člani nadzornega odbora se niso strinjali samo s stališčem odbora združenja v Žirovnici, ki je vrnil prazne pole, iz svoje blagajne pa je nakazal 10.000 dinarjev. Zahtevali so, naj to združenje, ki je po številu članov precej močno, ponovno razpravlja o tej akciji in najde človeka, ki bo zadovo uredil. Saj so tudi v Žirovnici in okoliških vaseh ljudje, ki bi radi pomagali vietnamskemu ljudstvu v boju proti napadalcem.

SS

Ivan Krefc: SPOMINI ŠPANSKEGA BORCA

(NADALJEVANJE in KONEC)

V Perigueju, kjer smo izstopili, je bilo res nekoliko bolje. Tu je otroke na postaji čakal odbor, sestavljen iz predstavnikov antifašističnih strank in humanitarnih organizacij. Ko sem med njimi odkril predstavnika Komunistične partije, sem ga prosil, naj obvesti o mojem prihodu Toma Brejca v Parizu in naj bo z menoj v stalnem stiku. Ko sem videl, da se nekaj obotavlja, sem ga vprašal, zakaj se je pravzaprav formal poseben odbor, če od njega ni mogoče pričakovati nobene usluge. To vprašanje sem postavil tudi ostalim članom odbora, in ker si niso bili na jasnem o svoji vlogi, sem jim predložil, da je zelo važno tudi to, da se porazgubljeni člani posamezne družine čimprej zopet najdejo in združijo. Ker pri oblasti te tendence nisem zasledil, je pač njihova dolžnost, da sami prevzamejo to vlogo, oziroma da oblast prisili, da se bo zavedla svoje naloge do španskih beguncev, ki upravičeno pričakujejo od Francije pomoč, ne pa takega sovraženega ravnanja, kakršnemu so izpostavljeni od prvega trenutka po prekoračenju meje. Ko sem jim dejal, da jugoslovanske množice niti svoji protiljudski vladi nikoli ne bi dovolile, da bi antifašistične emigrante tako sprejemala, kot jih sprejema francoska, ki velja za demokratično, se je v pogovor vmešal član komisije, ravnatelj neke perigueške šole, in se v imenu Francije začel opravičevati za vse »nekorektnosti«, ki smo jih doživeli.

Medtem ko se predstavnik francoske partije niti enkrat ni več prikazal v stari zapušteni šoli, kjer smo spali zgolj na slam, je ravnatelj šole večkrat prišel. Nekaj je k temu doprinesla tudi njegova kuharica, ki se je kot domačinka poročila z Jugoslovanom, ki je delal pri mestni kanalizaciji. Bila je simpatizerka tako Špancev kot Jugoslovancev. Ko ji je ravnatelj pripovedoval o razgovoru z menoj, je celo želela, da mi izposluje dovoljenje za kosilo pri njenem možu. Direktor seveda ni hotel zaostajati za svojo kuharico in njenim možem in me je sam povabil na večerjo, na kosilo ter kopanje pri sebi doma. To je sedaj že bilo možno, ker je Prežihov Voranc iz Pariza po službeni poti sporočil, da me pri njem čaka moj potni list in naj kar pridem. Gostoljubnost ravnatelja, njegove žene in sina me je globoko prevzela, saj sem od prej vedel, da pri Francozih ni navada, da bi goste sprejemali tako, kot jih sprejemajo pri nas. Čeprav so me v tej družini prav po naše sprejeli in mi nudili vso udobnost, z gostitelji nisem bil zadovoljen. Vznemiril me je njihov pacifizem, po katerem se napadeni ne bi smeli upreti napadalcem. To so bili ljudje, organizirani v znani antifašistični strokovni organizaciji učiteljev in profesorjev, pa so vendar mislili, da bo napadalnost samo tako dolgo zapeljiva, dokler se ji bo kdo upiral. Zanje je bil enako kot napadalec kriv tisti, ki se je branil, vsaj tako so gledali na nas, ki smo izgubili bitko v Španiji. Po tej logiki so seveda z napadalnim nemškim fašizmom dve leti pozneje morali izgubiti bitko hitreje, kot jo je izgubila Španija.

S SEJE KOMISIJE VVI PRI REPUBLIŠKEM ODBORU ZZB NOV SLOVENIJE

Tudi v počitniškem domu v Strunjanu čutijo izpad socialnih zavarovancev

Na dnevnem redu seje komisije vojaških vojni invalidov pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, ki je bila 16. avgusta, je bilo tudi poročilo o poslovanju počitniškega doma v Strunjanu v prvem polletju

Iz tega poročila izhaja, da letos v tem domu po vsej verjetnosti ne bodo izpolnili letnega programa. Zaradi izpada pacientov socialnega zavarovanja je bilo že pred sezono precej manj gostov kot lani — pa tudi po sezoni bo ta izpad močno opazen, zato najbrž ne bodo mogli izvesti sprejetega letnega programa niti količinsko niti finančno. Toda iz poročila se da sklepati, da bo kljub nastalim

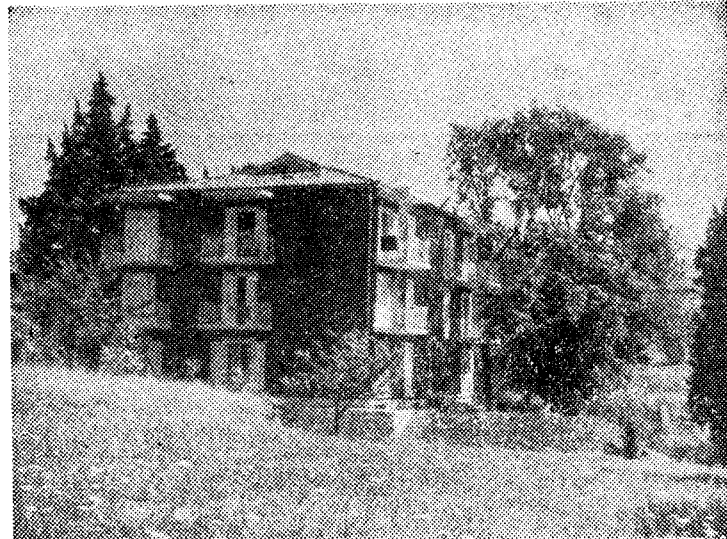
težavam njihova bilanca ob koncu leta pozitivna.

Člani komisije so ugotavljali, da je že v začetku sezone nastal v domu precejšen nered, ker je uprava sprejemala goste, sicer tudi vojaške vojne invalide in njihove družinske člane, brez napotnic, tako da tisti, ki so imeli napotnice organizacij ZZB za oddih v domu, niso dobili prostora. Posledica tega je bila prenatrpanost prostorov in nezadovoljstvo gostov. Spričo tega in ker so člani komisije omenjali v tej zvezi še nekatere druge pomanjkljivosti, je komisija sklenila, da bo na prihodnji seji razpravljala izključno o razmerah v počitniškem domu VVI v Strunjanu.

Ker so izdelane teze novega zakona o invalidskem zavarovanju, pri katerem so posredno prizadeti tudi posamezni vojaški vojni invalidi, je komisija sklenila, da bodo te teze razmnožili in jih poslali vsem članom komisije, nakar bodo o njih razpravljali tudi na seji.

Ker zdravniška komisija za pregled vojaških vojni invalidov nima lastnih prostorov in so ji prostori, ki jih je do sedaj upravljal, odpovedali, je komisija VVI razpravljala tudi v tem, kje zagotoviti nove prostore.

Prihodnja seja komisije bo sklicana v kratkem. V. M.

Pogled na novo, v rekordnem času zgrajeno poslopje IZRC v Strunjanu

Predvojaška vzgoja v Konjicah

Pred kratkim so končali taborjenje obvezniki predvojaške vzgoje iz konjiške občine.

Pred dnevom vstaje so mladinci odšli na pohod v vmesni taborjenji na Roglo na Pohorju. Tam so zvečer pred 22. julijem organizirali kresovanje, ognjemet in proslavo s sporedom. Naslednjega dne so skupaj z

aeroklubom uprizarili napad. Mladinci prvega letnika pa so imeli lepo proslavo v Konjicah.

Petnajst dni, kolikor je trajalo taborjenje, je sicer kratka doba, toda mladinci so veliko lepega doživeli in jim bo to ostalo v lepem spominu.

Vlado Pratnemer

(NADALJEVANJE)

Ustaši so cele skupine internirancev in ljudi, ki so bili poslani v Jasenovac zaradi neposredne likvidacije, ubijali na »Graniku« ali v bližini vasi Gradina in Uštica, ki sta na bosanski strani nasproti »Granika«.

»...Včasih je to trajalo celo noč. Žrtve so čakale v »Glavnem skladišču« ali v kakšni drugi zgradbi ali na prostem. Pred odhodom so jih ustaši slekli do golega. Potem so jim zvezali roke na hrbet, jih z žico povezali med seboj ter jih prignali na »Granik«. Tu je morala žrtev poklekati, ustaši so ji nato privezali na roke težko železno breme v obliki kolobarja. Potem so žrtev udarili po glavi z macolo, kladivom ali topim koncem sekire, trebuh so ji pogostoma razparali z nožem, potem pa vrgli truplo v Savo...« (Jovan Živković).

V Gradini in Ušticah so morili sprva samo ustaši. Potem pa so leta 1942 prisilili internirane Cigane, da so jim pri tem pomagali.

»...V Jasenovcu sem bil grobar od meseca decembra 1941 in vem, da sem z nekaj tovariši pokopal na dan okoli dvesto do tristo žrtev. Morili so takole: jame so bile velike od 3 do 8 kv. metrov. Ko smo mi kopali grobove, so ustaši s poročnikom Mujico na čelu morili žrtve, ki so bile zvezane z žico. Ubijali so jih z macolo, tolkli so jih po sencih. Ubijali so jih tudi tako, da so jih tolkli s sekirami po vratu ali da so jim potiskali lesene kline v usta. Klin so porinili v usta postrani, nato pa je ustaš udaril s sekiro po bradi.

JASENOVAC

Včasih so vprašali žrtve, ali imajo sorodnike. Če so ugotovili, da je med njimi kakšna sorodstvena vez, so jih prisilili, da so se pobijali med seboj. Tako se je dogajalo, da je brat ubil brata, oče sina, hči mater itd. Mnogim so rezali jermene iz hrbtov. Videli sem, kako je Mujica neki žrtvi izrezal iz hrbta jermena kot vaveti, potem pa jo je gnal okoli in vlekel za vaveti. Mladi ustaši so nekatere žrtvam rezali nosove in uhlje, potem pa med seboj govorili, da so v borbi ubili partizane in jim odrezali nosove in uhlje. Te odrezane nosove in uhlje so zavijali v robce in tlačili v žep.

Žrtve so pregledovali in če so ugotovili, da imajo zlate zobe, so jih izdirali z noži... (Egon Berger).

»...Samo deset dni sem delal kot grobar na taboriščem pokopališču. Tedaj sem pokopaval trupla brez glav, brez rok, z razbitimi glavami, z odtrganimi prsti na rokah in nogah, z žebli, ki so bili zabiti v prsi, z odrezanimi spolovili — in še drugače iznakažena, od udarcev pomodrela trupla. V tistih desetih dneh sem s tovariši pokopal okoli 3000 trupel, izmed katerih sem prepoznal trupla petih grobarjev, ki so jih ustaši pobili...« (Jakov Finci).

»...Neke nedelje pred božičem 1944. leta sem videl, kako so okoli enajstih prignali iz taborišča

na »Granik« približno štirideset golih žensk in otrok. Tam jim je Luburič z nožem rezal vratove. Prpici pa paral trebuhe, nato so jih pometali v Savo. Ob drugi priložnosti sem videl, da so obesili petintrideset internirancev, med njimi tudi žensko, ki je imela v taborišču štiri majhne otroke. Ko so jo obešali, je otročad jokala za njo in jo lovila za krilo. Tedaj je Picilli tako močno brcnil šestletno deklico, da ji je počila lobanja...« (Franjo Kosina).

Povedali smo že, da so ustaši ubijali ujetnike med delom. V zvezi s tem navajamo izpoved priče Andrije Kataliniča:

»...Kot brivec sem pogostoma hodil tja, kjer so gradili tako imenovani »Novi nasip«, in videl sem, kako so ustaši pretepali delavce z grčaviimi palicami. Tiste, ki so jih pobili, so takoj vrgli na nasip. Ob neki priložnosti sem slišal, kako se je neki ustaš — bil je že starejši, ime mu je bilo Jozo — pred vsemi hvalil, da naravnost uživa, kadar kolje partizanske otroke in kako za zabavo pokolje vsak večer 10 do 20 otrok...«

Poveljniki taborišča so pogostoma ukazovali, naj v povračilo pobijejo nekaj ujetnikov zaradi kakšnega »hudega prekrška«, do katerega je prišlo v taborišču. Eksekucija je bila javna, v navzočnosti vseh internirancev. Priča Riboli takole opisuje prizor, ki ga je moral gledati:

»...Majstorovič, Polić in Maričić so tekmovali, kdo med njimi bo prvi. Žrtve so morale pred njimi poklekati in se s čelom dotakniti zemlje, potem pa jim je rabej izstrelil v tilnik kroglo iz revolverja. Če smrt ni nastopila takoj, je eden izmed njih zgrabil nož in ji prerezal grlo. Ob neki priložnosti je ustaški zastavnik Matijevo polizal toplo kri z noža. Bilo je tako ogabno, da so ujetniki obrnili glave stran ali se zastrmeli v tla, da ne bi gledali...«

V taborišču so bile tudi vislice, na katere so obešali posameznike. Viseli so na njih po nekaj dni v opozorilo vsem internirancem. Nekaj časa je bil v taborišču tudi krematorij, ki so ga zgradili na ukaz Picillija. Ustaši so v njem sežigali moške, ženske in otroke. Priče govore, da je bil v Jasenovcu stroj, v katerem so ustaši gnetli ljudi, in pa žaga, s katero so žagali žive ljudi.

Cesa vsega se je domislila sadistična nprav ustaških klavcev — zlasti kadar so bili pijani — pripoveduje priča Mato Šulina:

»...Od starih taboriščnikov sem zvedel, da so ustaši neki nosečnici razparali trebuh in iztrgali otroka iz njega, potem pa neki drugi nosečnici ženski odprli trebuh in potisnili otroka vanj.

Sam se spominjam ustaša Mate Horvata, ki je vedno, ko se je napil, iskal žrtve in si prizadeval, da bi našel nov, izviran način mučenja, do kakršnega v tedanji praksi še ni prišlo. Na lastne oči sem videl, kako so ustaši položili nekoga ujetnika na nakovalno in tolkli s klavidi po njem, kakor da kujejo, dokler ni umrl...«

Ena izmed najhujših oblik trpinčenja in ubijanja je bilo mučenje z lakoto in smrt od lakote.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

... za hudo bitko ob Vipavi 394. leta?

Do najhujše bitke v vsem 4. stoletju je prišlo 5. in 6. septembra 394. leta ob Vipavi med državama poglavarstva Vzhodnega in Zahodnega rimskega cesarstva Teodozije in Flavijem Evgenijem. V Teodozijevo vojski so bili med drugimi tudi Vizigoti, vojska Zahodnega rimskega cesarstva pa je v svojih vrstah imela Franke in Alemane. Zahodna vojska je svojega nasprotnika pričakala na ravnini.

Do prvih bojov je prišlo 5. septembra, ko je vojska Flavija Evgenija napadla Vizigote v prednolici Teodozijeve armade. V tem spopadu so vzhodnjaki imeli hude izgube.

Flavij Evgenij bi v glavni bitki naslednjega dne nedvomno zmagal, če se ne bi Franki nepričakovano premislili in prestopili k nasprotniku. Poročajo pa tudi to, da je na Teodozijevo zmago v precejšnji meri vplivala tudi huda burja. Tako je 6. septembra Evgenijeva vojska bila povsem poražena, med padlimi pa je bil tudi on sam, cesar Flavij Evgenij.

... koliko letal je bilo sestreljenih med drugo svetovno vojno?

Za časa kratkotrajne nemško-poljske vojne so nemška letala opravila 36.000 poletov, izgubili pa so le nekaj deset letal. Hujše izgube pa so imeli ob napadu na Norveško, ko se ga je z nemške strani udeležilo skupno 1150 letal. Izmed njih je bilo sestreljenih ali pa je strmoglavilo približno 400 letal. Tako občutne izgube so nastale predvsem zaradi slabega vremena in med napadi na cilje v ozkih fjordih.

Med ofenzivo proti Franciji (maj-junij 1940) so Nemci uporabili 4000 letal, izgubili pa so jih kakih dva tisoč. Vedeči pa je treba, da so se letala po večkrat dnevno dvigala v zrak, saj so v najodločilnejših dneh opravili s temi 4000 letali War po 15.000 poletov.

Sodijo, da je Nemčija v vsej drugi svetovni vojni izgubila 43.000 letal med različnimi bojnimi akcijami, 30.000 letal pa ob drugih priložnostih. V istem času so Američani izgubili skupno 53.000, Britanci pa 35.500 letal. Zanimivo je tudi to, da je bilo v bojnih akcijah izgubljenih manj letal, kot pa med urjenjem ali raznih nesrečah. Američani so v boju bili ob 24.000 letal, na urjenju so jih izgubili 12.000, zaradi nesreč pa 17.000 letal. Nekaj podobnega je bilo tudi v Britaniji: v boju so jim sestrelili 17.500 letal, na urjenju se jih je zrušilo 8000, raznih drugih nesreč pa je bilo deset tisoč.

Ali veste...

...kako so Egipčani kaznovali izdajalce?

Egipčani so onim, ki so izdajali vojaške skrivnosti, izruvali jezik, medtem ko je vojaške begunce čakala smrt, njihovo imetje pa so zaplenili.

Spartanci so kaznovali tudi za strahopetnost. Otroci strahopetnih borcev niso imeli pravice na skupne obroke.

V starem Rimu vojaških oseb niso kaznovali ne z obešanjem (razen izdajalcev in dezertorjev) niti jih niso metali divjim zverem ali pošiljali na delo v rudnike. Zanje so imeli posebne kazni. Kaznovali so jih z globo, odvzeli so jim pravice, ki so jih imeli vsi pogumni vojniki, med jedjo so morali stati ali spati brez šotora, degradirali so jih v nižji rod itd. Najhujša kazen — razen smrtne — jim je bil odpust iz vojske. To pa med drugim tudi zato, ker se tak človek ni smel več nastaniti v Rimu.

... kaj je kobaltna bomba?

To je atomska bomba, ki je napravljena iz kovinske kobalta. Ko pride do eksplozije, se kobalt pod vplivom nevtronov spremeni v svoj radioaktivni izotop z atomsko težo 60. T pa izloča izredno prodorno gama žarčenje, zaradi česar ga medicini uporabljajo za uničevanje rakastega tkiva.

Kot atomska bomba pa je kobaltna bomba silno nevarna. Njen prah bi namreč bil še dolga leta po eksploziji nevaren za vse, kar je živega. Mnogi genetiki so prepričani, da bi utegnili priti do popolnega uničenja življenja na Zemlji, če bi v atmosfero prodre večje količine radioaktivnega Kobalta.

ZAKAJ SO »STARFIGHTERJI« POSTALI MRTVAŠKE KRSTE

Afera »starfighter« utesne zahodnonemškega obrambnega vojnega ministra veljati njegov ministrski stolček. Očitajo mu lahkomišno ugonabljanje človeških življenj (doslej je strmoglavilo že več kot petdeset letal te vrste) in — kar je še huje — tudi sprejemanje podkupnine nekaterih podjetij, ki so zato v letala vgradila slabšo opremo, kar je tudi vzrok mnogih nesreč.

Zahodnonemške letalce resno skrbi vrsta nesreč z letali tipa »F-104 G«, ki jih poznamo tudi pod imenom »starfighter«.

Zahodnonemške oborožene sile imajo že kakih 700 lovcev-bombnikov tipa »F-104 G«. To so doslej edina nadzvočna letala, s katerimi je oborožena zahodnonemška vojska. V zadnjih

Iz ZDA so nabavili 96 letal tipa »F-104 G«, vse druge — 604 — pa so izdelali v Zahodni Nemčiji.

»Starfighter«, namenjen Bundeswehru, je bil za tretjino težji od ameriškega originala. To je bila posledica dodatne vgraditve raznih elektronskih naprav, kot so avtomatski pilot,

Pred se »starfighter« dvigne, ga mora temeljito pregledati dvajset mehanikov. Na vsako uro poleta pride po 38 do 45 ur raznih pregledov na tleh. Po vsakih 400 urah poleta — vsako drugo leto — morajo letalo povsem razdreti in ga temeljito pregledati.

Pilote za ta letala urijo po dve leti, čeprav gre že za izkušene letalce na drugih letalih. Urijo jih v ameriški državi Arizoni. Ko se vrnejo v Evropo, morajo letalci uriti še šest mesecev, da bi se navadili na polete v evropskih razmerah. Sele nato jih pošljejo na bombardiranje ciljev na poligonu, ki ga imajo na Sardiniji. Izračunali so, da urjenje vsakega pilota stane Bundeswehr kar 1.250.000

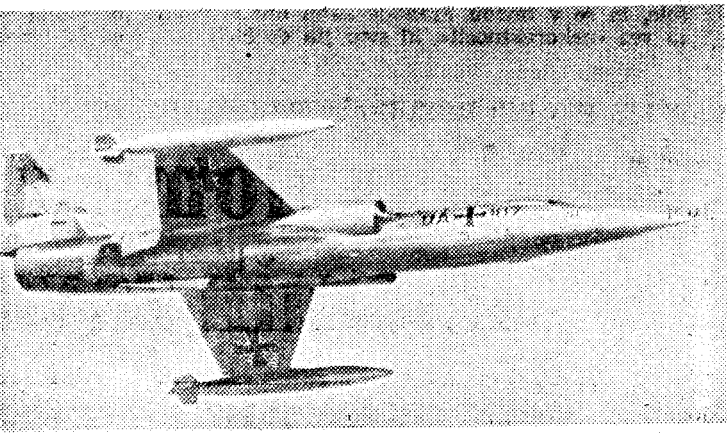
mark (približno 400 milijonov dinarjev).

Kljub temu pa letala strmoglavljajo. Po nesrečah so odkrili mnoge napake, ki bi se jim bili, kot trdi tisk, lahko izognili, če bi letalo preurejali počasneje.

Omenjajo tudi primer, ko je neki pilot zaspal, medtem ko je držal pilotsko palico. Njegovo letalo je strmoglavilo pri Narviku na Norveškem. Približno ob istem času je še neki drug pilot čutil, da ga bo premagal spanec, in je takoj pristal. To je uganka, ki je niso mogli rešiti. Zakaj piloti zaspe? Naposled so jo razvozlati kemiki, ko so opazili, da mehaniki v masknih rokavicah preverjajo in popravljajo naprave za dotok ki-

sika. »Starfighterji« imajo rezervuarje s tekočim kisikom. Znano pa je, da pri dotoku nekaterih motornih olj s tekočim kisikom nastajajo strupeni plini. Če jih pilot vdihuje, bo najprej zaspal, nato pa ga bo zadušilo. Mehaniki in piloti o tej nevarnosti niso niti slutili.

Koliko drugih nevarnosti pa se še skriva v zamotnem, na hitro preurejenem in še nezadostno preizkušenem »super starfighterju«? Prav nič čudnega ni, da se nemški fantje nič več ne navdušujejo za vojaške letalske šole. Letos se je javilo štirikrat manj kandidatov kot sicer. Niso namreč pripravljeni s svojimi življenji plačevati prizadevanj bonskih militaristov, da zahodnonemško vojsko oborože z nosilci jedrskega orožja.

Ameriška inačica »starfighterja« je oborožena z dvema ali štirtimi raketami »zrak-zrak« tipa »sidewinder«, medtem ko nemški »starfighter« lahko nosi klasične ali jedrske bombe

letih je treščilo ob tla že kakih petdeset »starfighterjev«. 1961. leta dva, 1962. leta sedem, 1964. leta devet, 1965. leta šestindvajset, letos pa tudi že precej.

Ni majhna stvar izgubiti petdeset letal. Ne gre le za to, da so Nemci skoro ob vsako deseto letalo, temveč je to tudi zelo draga zadeva. Vsako letalo stane približno šest milijonov mark (dve milijardi dinarjev). Vrednost letal, ki so doslej strmoglavila, je večja od vrednosti 2000 letal tipa »Me-109«, ki jih je Hitlerjeva Nemčija uporabljala v drugi svetovni vojni.

Za nakup in izdelavo 700 enosedežnih in 164 dvosedežnih (trenajstih) »starfighterjev« je Zahodna Nemčija porabila najmanj osem milijard mark, torej prav toliko, kolikor so Američani porabili za konstruiranje in izdelavo prve atomske bombe.

Da bi čimprej prišli do nosilcev atomskega orožja, so si nemški vojaški voditelji na čelu s takratnim obrambnim ministrom Franzom Josefom Straussom na vso moč prizadevali, da bi nadzvočna letala smeli izdelovati tudi v domačih tovarnah. Zato so že v začetku 1957. leta poslali v ZDA posebno komisijo, sestavljeno iz petnajstih letalcev. Zanje so menili, da so zelo izkušeni, saj so nekaj letal z nacističnimi letali. Njihova naloga je bila, da preskusijo vse vrste ameriških letal. Tako so se naposled odločili za »starfighter«.

Ameriška firma Lockheed, ki proizvaja ta letala, je takoj zavohala velike dobičke. Zagotovila je kratke dobavne roke in popolno dokumentacijo. Rok pa niso bili uresničljivi, zlasti ker so Nemci zahtevali nekoliko spremenjeno letalo.

»F-104 G« je nadzvočni prestrežalec, medtem ko so zahodnonemški militaristi želeli, da je letalo prilagojeno tudi za prenos bomb (pri tem so mislili na atomske bombe). Zato so morali letalo temeljito predelati in ga opremiti s povsem novo elektronsko opremo. Z nemške strani so zahteve postavljali nestrokovnjaki, Američani pa so pri predelavi hiteli, ker so se bali, da jim ne bi mastni dobički ušli iz rok.

Tako se je rodil »F-104 G«, ki so ga razen tega imenovali tudi »super starfighter«. Njegove načrte je odkupil Bundeswehr. Dejansko je bilo to letalo s super napakami. H kopiranju načrtov in izdelavi letala so v Zahodni Nemčiji pritegnili kakih 100.000 ljudi, predvsem inženirjev in tehnikov, 25 podjetij za proizvodnjo letal, 6 podjetij za proizvodnjo motorjev in 36 podjetij, ki se ukvarjajo z elektriko.

radarski sistem NASARR, elektronski računarji in drugo. Vse to je bilo storjeno sprito želje zahodnonemških vojaških krogov, da po ovinkih pridejo do nadzvočnega letala, ki bi ga bilo moč uporabljati tudi za prenos atomskih bomb.

Strokovnjaki iz uredništva mednarodnega časopisa »Interavia« so ugotovili, da sta ameriška in zahodnonemška verzija »starfighterja« pravzaprav dva povsem različna aviona, čeprav sta po zunanjem videzu enaka.

Tako je »F-104 G« postalo eno izmed najbolj zamotanih sodobnih letal. Njegov pilot mora opravljati posle, ki so že na skrajnih mejah človekove zmogljivosti. Obkroža ga toliko elektronskih aparatov in naprav, gumbov, skal, vzvodov itd. kot v kakem bombniku. Razlika pa je v tem, da ima bombnik tričlansko posadko, medtem ko v »starfighterju« sedi en sam pilot.

Priročnik za to letalo, ki ga mora vsak letalec znati na pamet, je podoben telefonskemu imeniku kakega milijonskega mesta. Debel je sedem centimetrov, medtem ko so opisi letala in navodila za vzdrževanje in kontrolo letala težki več kot petdeset kilogramov.

Kako skrbijo za borce v Angliji

V Angliji skrbijo za vojne veterane kar v treh ministrstvih. V ministrstvu za pokrajine imajo poseben oddelek za varstvo vojnih invalidov in civilnih vojnih žrtev. Ministrstvo za delo, ki ima oddelek za invalidne osebe, skrbi za profesionalno rehabilitacijo, prekvalifikacijo in zaposlovanje invalidov. Ministrstvo za zdravstvo skrbi za zdravstveno varstvo in za ortopedske pripomočke.

V varstvo borcev so v Angliji zajeti vsi pripadniki angleške vojske, mornarice in domače straže iz I. in II. svetovne vojne. Glede zakonskih

pravic so te osebe povsem izenačene, a vojni invalidi prejema še posebne dodatke, po činih v vojski. Način ugotavljanja invalidnosti je podoben našemu, a invalidnost se priznava od 20% do 100%.

Osnovna invalidnina za stodoletnega invalida znaša 6 funtov in 15 šilingov tedensko. Kolikor nižja je stopnja invalidnosti, toliko nižja je osnovna invalidnina. Tako dobi 90% invalid 10% nižjo osnovno invalidnino od 6 funtov in 15 šilingov, 80% invalid prejme 80 odstotkov navedene vsote itd. Sistem dodatkov je močno razvit, saj imajo dodatek za čin, za tujo pomoč, za nezaposlenost, za starost, dalje imajo še družinski dodatke, razne »diskrecijske« dodatke, dodatke za šolanje otrok, za stanarino itd.

Za varstvo borcev in invalidov skrbi tudi Britanska legija. To je prostovoljna humanitarna organizacija, ki pomaga borcev in njihovim družinam. Sredstva v ta namen si zagotavlja z raznimi nabiralnimi akcijami ob praznikih zgodovinskih dogodkov in slično. Poleg tega ima precej dohodkov

tudi od lastnih gospodarskih podjetij, ki izdelujejo razne znake, vence, jubilejne zastave, trakove za zastave itd.

Očistili so minsko polje

V gozdu Gromačnik pri Slavonskem Brodu so vojak iz enote Blagoja Preradovića dokončno očistili eno izmed zadnjih minskih polj v naši državi, ki je ostalo po osvoboditvi ob zloemu nacističnem enot.

S približno 17 hektarov so odstranili in uničili nad 13.000 raznih bomb, granat in streliva, topovskih tulcev in celo zažgalno letalsko bombo.

Že dvakrat so na tem minskem polju hoteli odstraniti stare mine, pa se je vojakom JLA posrečilo očistiti minsko polje komaj sedaj, 21 let po osvoboditvi. Zatrjujejo, da je v tem minskem polju izgubilo življenje okoli 20 ljudi, ki so prišli v gozd in stopili na mine.

Po uspešno opravljeni akciji so dali 12 vojakom, ki so se najbolj izkazali pri delu, dopuste, 9 vojakov pa so pohvalili in nagradili s knjižami.

Fotografija z vprašajem

Današnja fotografija je verjetno nastala na belokranjskem osvobojenem ozemlju jeseni 1944 ali zgodaj spomladi 1945. Družba enajstih fantov in deklet se je zbrala ob harmoniki s pesmijo na ustih, da bi pozdravila zarjo svobode. — Pomagajte nam ugotoviti, kdo so nasmejani mladi ljudje na sliki ter kdaj in kje jih je pri petju zalotil objektiv partijskega fotografa.

Kvalitetne in okusne testenine »INTES« so nepogrešljive v vsakem gospodinjstvu.

Živilski kombinat Marlber

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

V sajpanskem peklu

KATASTROFA
JAPANSKE VOJSKE

Japonci niso imeli sreče. Najhujši udarec so doživeli, ko je ameriška podmornica »Albatros« z enim samim torpedom potopila 30.000-tonsko letalonosilko »Taiho«. Izgubili so tudi mnogo letal in tri četrtine letalskih posadk. Ozava je s svojim štabom prešel na rušilec »Vakacuki« in dal nad njim razobesiti svojo admiralsko zastavo. Kasneje se je preselil na letalonosilko »Sokaku«.

Nesreče pa še ni bilo konec. Po »Taihu« je prišla na vrsto še letalonosilka »Sokaku«. V manj kot štirindvajsetih urah je Ozava izgubil 330 letal, medtem ko se mu je posrečilo uničiti le trideset ameriških letal. To je bila najhujša katastrofa v vsej zgodovini zračnega vojskovanja. Naslednjega dne so Američani potopili še tretjo japonsko letalonosilko — »Hio« — in dva tankerja, sedem vojnih ladij pa je bilo resneje poškodovanih. Po vsem tem se je Ozava moral umakniti na Okinavo. Sajpanu ni bilo več rešitve. Vojska, ki je krenila v boj s 430 letali, je 20. junija imela le še 35 aparatov.

Predsednik vlade Tojo je nato obvestil generala Saita na Sajpanu, da od kombiniranega ladjeva ne more pričakovati nobene pomoči več. Čeprav se je Saito zavedal težavnosti polo-

Japonski vojaki, ki so ostali brez hrane in municije, niso imeli nobenega upanja več. Sedmega julija so imeli v svojih rokah le še severno tretjino otoka. Letališče v Marpi Pointu je bilo povsem razorano.

Sestega julija se je v votlini starega generala Saita zbral ves njegov štab. Saitova brada je bila dolga, uniforma pa umazana in zmečkana. Ostal je brez vojakov. V silovitem vzhodnjem izbruhu obupa je Japoncem, kar jih je še ostalo živih, naslovil naslednje napotilo:

»Vojaki in oficirji imperialne vojske na Sajpanu! Odkar so nas pred dvajsetimi dnevi napadli ameriški vrhovi, so se pripadniki vojske in mornarice pogumno in ponosno borili na tem otoku. Od vas sem pričakoval, da boste izpolnili svojo dolžnost. To ste tudi storili. Vojna sreča nam ni bila naklonjena. Nismo znali povsem izkoristiti prednosti zemljišča. Sedaj nimamo več materiala, da bi lahko še nadaljevali naš boj. Poljske artilerije ni več. Naši tovariši so popadali. Sovražnik je zavzel samo del Sajpana, toda svoje barbarske napade bo še nadaljeval. Je nevarnost, da bomo pod

udari njegovih bomb in granat nekoristno in žalostno pomrli. Če napadamo ali pa ostanemo tu, kjer smo — v vsakem primeru nas čaka zanesljiva smrt. Toda smrt je tudi življenje. Samo smrt dviga. Zato moramo izkoristiti to priložnost in visoko dvigniti tradicionalne japonske vrline. Z vsemi tistimi, ki so mi še ostali, bom zadnjič napadel ameriške vrhove, nikoli pa si ne bom dovolil — kot piše v naših knjigah — sramote, da bi postal ujetnik. Smrt sovražniku! Za menoj!»

SAMOMOR PREBIVALSTVA

Saito pa kljub temu ni popeljal svojih enot v zadnji boj, ker ni imel več dovolj moči. Po poslovnem obredu je počasi zavil proti visoki skali. Tam se je obrnil proti vzhodu in se globoko priklonil. Nato je visoko dvignil svoj samurajski meč in vzkliknil: »Teno heika! Banzai!» Hip kasneje si je meč zaril globoko v prsi in ko je iz rane brizgnila kri, mu je pribočnik izstrelil krogljo v čelo.

Približno ob istem času si je v eni izmed votlin vzel življenje tudi Nagumo, orel Pearl Harborja.

Kako lahko ugotove, čigava je ladja

Takrat, ko so ladje poganjali še z vesli, so to ugotavljali s prostim očesom. Pripadnost ladje pa je bilo moč razpoznati po njeni obliki, velikosti, opremi in raznih oznakah, kot so grbi in zastave, prav tako pa tudi po govorici, videzu in načinu oblačenja njene posadke.

Kasneje, ko so med ladijsko oborožitev uvažali tudi topništvo, je vprašanje pravočasne identifikacije postalo še pomembnejše. Pri tem so si kmalu začeli pomagati z daljnogledi. Poreklo ladje so ugotavljali predvsem po njeni zastavi. To pa ni bil v vseh primerih zanesljiv način, saj je pogosto prihajalo do zlorab, zlasti s strani morskih gusarjev. Zato so identifikacijo dopolnjevali z različnimi dogovorjenimi znaki (oglenj, svetloba, signalne zastavice, zvonjenje, topovski streli, rakete itd.). Izkoristili pa so tudi agenture in druge podatke o gibanju sovražniških ladij.

Z uvedbo parnikov pa je bilo čedalje manj razlik med posameznimi ladjami in so zato morali

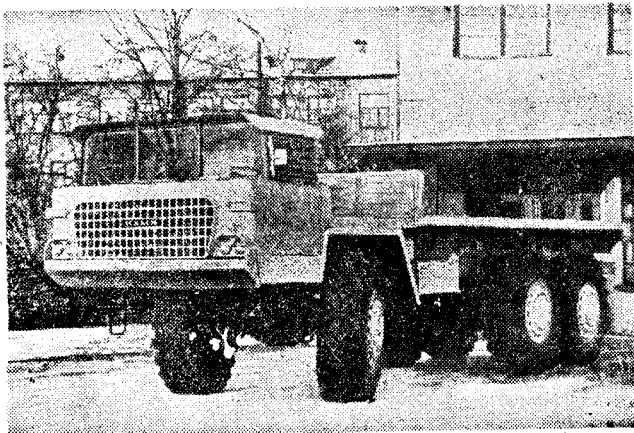
mornarji dobro poznati obrise in druge značilnosti svojih in tujih vojnih ladij, da bi jih razpoznali že od daleč in tudi ponoči. Zato so že pred kakimi sto leti začeli za legitimiranje uporabljati žaromete.

Ko pa so izumili brezžično oddajanje in so z radijskimi postajami opremljali tudi ladje, so najspodobnejši radiisti ugotavljali bližino nasprotnikovih vojnih ladij s prisluškovanjem njihovim radijskim postajam. Za razpoznavanje neznanih ladij so ponoči začeli uporabljati tudi svetilne granate, ki so jih izstrelili v smeri ladje, katere pripadnost so morali ugotoviti. To je bilo bolj zanesljivo kot pa žarometi, saj nasprotnik ni mogel vedeti, iz katere smeri je priletela granata in ga osvetlila.

Med drugo svetovno vojno so za legitimiranje neznanih vojnih ladij uporabljali predvsem radijske in radarske naprave, identificirali pa so jih tudi iz zraka s pomočjo letal.

FOTO
S PODPISOM

AMERIŠKA LETALONOSILKA »AMERICA« je po velikosti takoj za »Enterprisom«. Ta ima 85.350 ton, »America« pa 76.000 ton. Dolga je 319, široka 77 in visoka 11 metrov. Največja hitrost, ki jo lahko doseže, znaša 66 kilometrov na uro. Njena posadka šteje 4200 moških, na ladji pa je prostora za 100 letal.

Američani so se na otoku Sajpanu, ki so ga potrebovali kot letalsko oporišče za napade na približno dva tisoč kilometrov oddaljeno japonsko otočje, izkricali 15. junija 1944. Že prvi boji so bili izredno krvavi: Američani so v dveh dneh izgubili 3500 moških.

Za svoj »banzai«, zadnji juriš, so si Japonci izbrali položaje, za katere so menili, da jih bo najlažje zavzeti. Objeli so se in zapeli: »Čeprav bodo na morju naša trupla vrgli v vodo, na kopnem pa jih zagrebli v zemljo, bomo umrli, ne da bi pokazali hrbet.« To je bilo besedilo vojaške koračnice, s katero je Nagumo dve leti in pol pred tem napadel Pearl Harbor. Sedaj pa je Nagumo bil že mrtev, njegovemu zgledu pa je sledilo še dva do tri tisoč zadnjih branilcev. Njihov juriš je bil podoben divjanju črede. Američani so ponekod pobili toliko Japoncev, da zaradi njihovih trupel niso imeli več pregleda nad zemljiščem pred sabo.

Sedmega julija so se odprle tudi japonske bolnišnice in »banzai« se je spremenil v nezasišano parado smrti in klanja ljudi, ki se niso mogli braniti. Ranjenci so opotekajoče in ob pomoči svojih tovarišev hiteli v zanesljivo smrt. Nekateri so imeli puške, drugi ročne bombe, večji del pa je mahal z bajoneti, nataknenimi na palice. Tako so te prikazni krenile na ameriške položaje in njihove smrti ni mogel nihče preprečiti. Nato so prišli na vrsto še civilisti, da pokažejo svoj fanatizem. Približno polovica prebivalstva se je z vojsko vred umaknila na rt Mar Point in tu so se 8. in 9. julija dogajali množični samomori. Moški in ženske so se prišli za roke in hkrati skakali z roba v morje. Očetje in matere so pobijali svoje otroke in jih metali v globino, nato pa se še sami strmoglavljali.

Pred očmi Američanov je nek japonski oficir šestim vojakom odsekal glave, nato pa napravil harakiri. V vzhodni Mar Pointa je na stotine Japoncev prišlo iz podzemnih votlin in se ceremonialno poklonilo začudenim Američanom. Nato so se Japonci slekli in se okopali v morju. Ko je bilo to storjeno, so se spet oblekli, njihov komandant pa je mednje razdelil ročne bombe, s katerimi so se drug za drugim ubili.

TAM, KJER SE
SPRELETAVAJO
JASTREBI

4

Tako govorijo Vietnamci, vsi brez izjeme, kar sem jih srečala.

Hanoj, 28. decembra

Prvi dolgotrajni boj za svobodo se je začel leta 1941. Ho Si Minh je tedaj s skupino revolucionarjev prešel mejo med Kitajsko in Vietbacom (severni del Severnega Vietnama) in se nastanil v jami na pogorju Pac Bo. Takrat je bilo prvič slišati ime Ho Si Minh, ki se je prej imenoval Nguyen Ai Quoc, pa tudi Vuong, ali P. C. Lin, ali Tran in včasih Thu. Gorovju je dal ime Karla Marxa, potoku pod jamo pa Leninov potok. Tam v gorovju Karla Marxa in ob Leninovem potoku je bila ustanovljena Zveza za neodvisnost Vietnama, Viet Minh.

»Gora se za goro vrsti
in griči drug za drugim.
Prostora resda ni veliko,
vendar zbujajo spoštovanje:

Po eni strani ga obliva potok Lenin,
po drugi pa meji na gore Karla Marxa,
a mi s svojimi rokami nov si svet gradimo.«

DVA ZNACILNA POSNETKA IZ BORBE SEVERNEGA VIETNAMA PROTI AMERIŠKI AGRESIJI: UDARNE SKUPINE HITIJO POPRAVLJAT BOMBARDIRANE CESTE. V TEH SKUPINAH JE NAJVEČ DEKLET. NA ZGORNJI SLIKI VIDIMO SKUPINO, KI SE PRIPRAVLJA NA GRADNJO LESENEGA MOSTU. NA SPODNJI PA SO DEKLETA MED DELOVNO AKCIJO NA CESTI

Te verze je napisal Ho Si Minh in do zdaj še niso bili objavljeni. Pred kratkim se jih je spomnil neki star tovariš, ki se je bil udeležil zgodovinskega pohoda na Pac Bo. Recital nam jih je Dao Duy Ky, predsednik znanstvenega odbora pri muzeju revolucije, kjer smo se mudili vse popoldne. Videli smo na tisoče razstavljenih predmetov: ilegalne časnike, fotografije, zastave, francoske topove in tanke iz Dien Bien Fuja, in takoj za njimi ostanke ameriških letal, ki so jih zadnje mesece sestrelili nad Severnim Vietnamom.

Na neki fotografiji je bil tudi general Vo Nguyen Giap, v džungli, bosih nog, s privihanimi hlačami in s poevno »uporniško« nataknenim pokrivalom. Organiziral je partizansko vojsko. Prav nič vojaškega ni na tej sliki. Videti je le skupino preprostih ljudi, ki so se zatopili v živahno diskusijo. Ena glavnih tez Ho Si Minha je bila: »Prej kot puške potrebujemo zavedne množice. Pojasnjevati in pojasnjevati moramo brez prestanka.« Orožje bomo že kako dobili, so rekli. Toda kakšno orožje? Sekire, bodala, sulice, sem pa tja kako starinsko puško in navadne loke. Zato se je vietminhova vojska lahko razlila kot oljni madež od severa dol proti Hanoju. Tedaj je plapolala nad Indokino zastava Dežele vzhajajočega sonca, zakaj ves polotok je bil v rokah Japoncev. Vichyju zvesti Francozi so jih sprejeli brez strela in se kaj hitro sprijateljili z njimi. Japonci in Francozi so skupaj organizirali prisilni odkup riža, ki ga je v prosti prodaji kmalu zmanjkalo. Cena mu je rasla od 25 do 800 piastrov na stot. Francoskemu guvernerju je to bilo tako všeč, da je rekel: »Za patriotizem prebivalstva smo našli odlično zavoro.«

Zaradi lakote je umrlo skoraj dva milijona ljudi. Fotografije prikazujejo gole otroke, žive okostnjake, ki brskajo za hrano po jarkih vzdolž cest. Kot v Buchenwaldu je videti kupe mrličev, ki ležijo po ulicah in na vozičkih, s katerimi jih vozijo v skupne grobove.

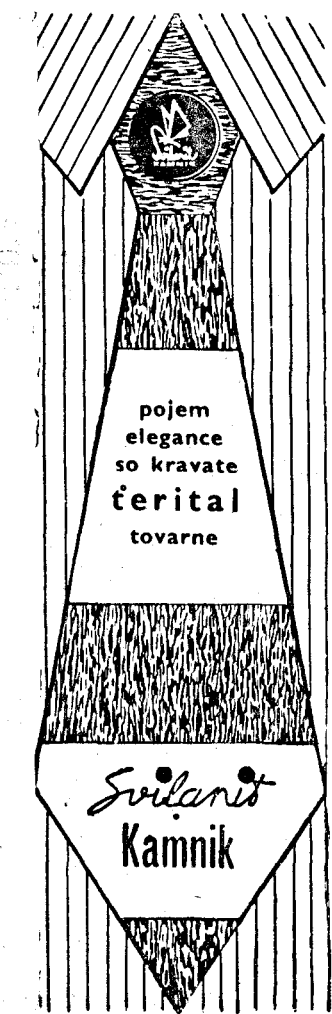
Japonci in Francozi so se potem medsebojno obtoževali, kdo je kriv tega nekravega pokola, ki kljub tolikšnim žrtvam ni pomiril domoljubnega navdušenja. Japonska je bila poražena in Viet Minh je razglasil splošno vstajo. To se je zgodilo avgusta 1945. Na fotografiji vidimo bese in raztrgane ljudi, ki napadajo guvernersko palačo. Ta prizor bi lahko primerjali z Eisensteinovimi množicami, ki so navalile na Zimsko palačo.

Ljudje so se spraševali, kdo je ta Ho Si Minh, ko so vsi časniki po svetu objavili njegovo fotografijo. Morda kak star revolucionar? Nihče ni poznal tega imena. Počasi smo zvedeli nekaj več o njem. Bil je nekdanji Nguyen Ai Quoc. Se sestrni ni šlo v glavo, da je novi predsednik nacionalnega kongresa njen rodni brat. Hotela se je prepričati. Vzela je dve raci in dvajset jajc in se napotila v Hanoj. Sestala sta se po dvajsetih letih.

V razdobju po avgustovski revoluciji je vladala čudna zmešnjava. V Hanoj so prihajali ameriški polkovniki, ki so se trudili, da bi si pridobili simpatije Viet Minha. Združene države so že takrat gojile skrito nameru, da bi spodrinile Francoze iz Indokine. Na severu je strašila Cangkajskova vojska, na jugu pa so se izkricali še Angleži, da bi kavalirsko pomagali kolonialističnim kolegom, ki so bili zašli v težkoče. Francozi so si kmalu opomogli. Da bi pridobili na času, so na videz priznali neodvisnost Vietnama, ko pa so bili pripravljeni, so pognali v boj tanke, legionarje in padalce. Viet Minh se je umaknil v pragozdove in na gorske planote. To je bilo decembra 1946. Prvo razdobje boja za neodvisnost je trajalo vse do francoskega poraza v Dien Bien Fuju leta 1954...

Hanoj, 29. decembra.

Mnogo tovarov so preselili iz Hanoja. Stroji in delavci so zdaj zares v hosti. Narava je velik zaveznik Vietnamcev, ki so vajeni življenja v džungli ali pa v savanah. Za življenje jim lahko zadostuje že skromen dnevni obrok riža. Za ameriške vojske v Sajgonu prihajajo vsak dan posebna letala s sladoledom, ki ga pripravljajo v Združenih državah. Kako bi se neki borili brez sladoleda? (Nadaljevanje)

žaja, hladnokrvnosti le ni izgubil. Najprej je ukazal uničiti vse zaupne listine, nato pa je svoj štab premestil v severni del otoka.

Japonci so se umikali korak za korakom in hkrati uničevali municijska skladišča za sabo. To noč je general Saito poslal načelniku imperialnega generalštaba v Tokiu naslednjo brzojavko:

»Naj nam cesar odpusti, ker nismo dobro opravili svoje naloge. Sicer imamo še precejšnje sile, toda glede na izgube, ki smo jih imeli na morju, je naša obrambna sposobnost dejansko neznatna. Ta, ki izgubi oblast v zraku, ne more pričakovati zmage. Še vedno pa upamo na pomoč iz letal. Molimo za cesarjevo zdravje in vzklikamo: »Banzai!«

NAPOTILO VOJAKOM

Letalskih okrepitev, ki jih je Saito pričakoval, ni nikoli bilo. Japonci pa so se navzlic temu na Sajpanu borili tako trdovratno in spretno, da so bili Američani na moč presenečeni. Čeprav so bili brez vode in so morali žvečiti listje, jesti polže in loviti žabe, so japonski vojaki spremenili Američanom življenje v pravi peklo. Ko so marinci zavzeli Garapan, se je general Saito umaknil v neko votlino. V mestecu, kjer je prej živel kakih 15.000 ljudi, po vsem tem ni ostala cela niti ena hiša.

Bo zmagal razum?

V zadnjih osemnajstih mesecih je de Gaulle obiskal tri pomembne sektorje sveta: Latinsko Ameriko — kontinent bodočnosti — Sovjetsko zvezo in Tihi ocean. Razširil je francoske horizonte na vse strani sveta.

Francoskemu predsedniku so priredili v Moskvi sprejem, kakor se nobenemu drugemu. De Gaulle je bil prvi predsednik neke zahodne države, ki je po oktobrski revoluciji obiskal Moskvo. Bil je prvi, ki je po Napoleonu živel in spal v Kremlju, palači nekdanjih ruskih carjev. Bil je tudi v Sibiriji, veliki deželi onkraj Urala. Rusi so mu izkazali prav posebno čast: de Gaulle je obiskal sovjetski kozmodrom Bajkonur v Kazahstanu, daleč v Aziji. V njegovi navzočnosti so izstrelili satelit Kozmos — 122.

Most na Vzhod — Evropa, od Atlantika do Urala, postaja vse bolj dejstvo. To ni več ideja, to postaja vse bolj program, ki naj se uresniči.

Politični obzornik

Francoski zunanji minister Couve de Murville je letos obiskal že vse prestolnice vzhodne Evrope. V prvi polovici septembra bo prišel tudi v Beograd.

Predsednik de Gaulle je medtem prispel v Kambodžo, eno izmed držav nekdanje Francoske Indokine. Med vsemi državami jugovzhodne Azije Kambodža najbolj čuti krvavo vojno v Vietnamu.

Predsednik Sihanuk se zavzema za nevtralizacijo vse jugovzhodne Azije. To je njegova stara teza. Le ta bi jamčila red in mir v tem delu sveta. Francoska teza je: vojne v Vietnu, namu ni mogoče končati z vojno. V bližini Kitajske, velike 700-milijonske nacije, ni vojaške zmage. Kitajska ne bi nikoli privolila v poraz Severnega Vietnama. Intervencija bi, ker bi se čutila ogrožena.

Francoska diplomacija se zato zavzema za florentinsko metodo: pogajanja in še enkrat pogajanja. Za pogajanja pa je treba ustvariti prave pogoje. Ne eskalacija (stopnjevanje) vojne, marveč zmanjševanje vojaških operacij — to je lahko uvod k postopni rešitvi vietnamskega vprašanja.

Ameriški generali menijo, da bodo z novimi vojaškimi kontingenti dobili odločilno rundo. Zato forsirajo letalske napade, zato grade letališča, pristanišča. Govore, da bo še letos v Vietnamu 400.000 ameriških vojakov. Toliko jih ni bilo niti na Koreji, in vendar so imeli tedaj pred seboj kitajske čete. Letalski napadi na DR Vietnam so hujski od najhujskih napadov na Nemčijo med drugo svetovno vojno. Kako malo vemo o tem v Evropi, kako ležerno sprejemamo vse vesti iz Vietnama. In vendar je to največja tragedija človeštva po zadnji svetovni vojni!

Nihče ne pričakuje kaj posebnega od francoskega obiska v Kambodži. Francija v vietnamskem vprašanju nima iniciative in je tudi imeti ne more. Pred dvajsetimi leti so se Francozi umaknili ponižani iz Vietnama in vse Indokine, Francija je doživela v Severnem Vietnamu poraz, ki ga še dolgo ne bo mogla preboleti.

Malo je verjetno, da bi Amerika pristala na kakršno koli francosko posredovanje v vietnamskem vprašanju.

Kje je rešitev vietnamskega vprašanja? Recepta za to ni, vsaka stran poudarja svoje zahteve. Eno pa je že zdaj jasno: niti Amerika niti Kitajska ne bosta popustili.

Amerika ne bi nikoli privolila na umik iz Vietnama, ki bi ga zgodovina tolmačila kot poraz. Kitajska ne more dopustiti zmage ameriškega orožja pred svojimi vrati. To bi bilo v nasprotju z vsem njenim novejšim razvojem.

Ondaj en britanski list Observer zapisal, da je to, kar se godi v Vietnamu, začetek tretje svetovne vojne. Tudi znani ameriški publicist Edgar Snow, avtor znane knjige »Rdeča zvezda nad Kitajsko«, meni, da se je z ameriško intervencijo v Vietnamu že začela tretja svetovna vojna. Francoski publicist Guillian opozarja na nevarnost kitajske intervencije. Kritična točka ni več tako daleč.

Res je, izjave kitajskih voditeljev so absurdne, polne nesmislov, groženj, agresivne so. Kitajska retorika ne pozna meja. Teh izjav ne smemo vzeti dobesedno. Kitajska doslej v vietnamski vojni še ni intervenirala, vendar...

De Gaullov obisk v Kambodži ne bo zgodovinski, vendar bo le opozoril javnost na najbolj pereč problem našega časa: krvavo in nesmiselno vojno v Vietnamu. M. O.

Poletje revanšistov v Avstriji

Te dni radio stalno poroča o živahnem tujem prometu, o zastojih na meji zaradi mnogih tujih avtomobilov itd. Toda istočasno s pričakovanim rekordnim obiskom tujcev smo dosegli v Avstriji tudi rekord v srečanju revanšistov ob prazniku telovadcev v dneh 13. do 17. julija.

Pred kratkim je avstrijsko ministrstvo za notranje zadeve izdalo Otonu Habsburškemu, ki si lasti pravice do avstrijskega prestola, avstrijski potni list. V mnogih avstrijskih poročilih, v sindikatih in drugih organizacijah so protestirali proti temu. Prišlo je celo do stavk. Toda nove avstrijske vlade (ÖVP) to ni prizadelo. Omogočila je, v letu 1919 iz Avstrije pregnanemu cesarskemu potomcu, da nastopa kot Avstrijec in seveda, če se mu bo zljubilo, da se vrne v Avstrijo. Ko je Oton Habsburški imel avstrijski potni list, je bil njegov prvi ukrep ta, da se je udeležil revanšističnega sestanka Sudetskih Nemcev, članov ultrareakcionarne organizacije CEDI, ki ima svoj sedež v Madridu.

Sporočajo tudi o precejšnjih prizadevanjih, da bi se »Planinski društvi« Avstrije in Zahodne Nemčije združili. Voditelji teh organizacij so prav tako nepopolnoma nacisti, ki so to organizacijo pred vojno spremenili v izdajalsko »priključitveno organizacijo«. Planinske kočje rabijo ponovno za shajališča pripadnikov neonacističnih organizacij. Razvpihi in obsojeni vojni zločinci so sedaj upravniki planinskih koč. Zato velja kot samo po sebi umevno, da v teh kočah neovirano prepevajo nemške nacistične vojaške pesmi.

Pri posebnem nacističnem sodišču so bili v letih 1938—1945 zaposleni tudi mnogi avstrijski juristi. Kljub dokazanim krvavim obsodbam avstrijskih patriotov in mnogih tujcev so precej teh sodnikov in državnih tožilcev zaposlili v avstrijskem pravosodju. Prav v zadnjem času se je zvedelo, da bodo dr. Hermana Grausa, ki je bil v času zasedbe Avstrije po nacistih zaposlen pri posebnem nacističnem sodišču v Innsbrucku, sedaj povabili v predsednika deželnega sodišča v Innsbrucku. Novi pravosodni minister prof. dr. Klecatsky je prišel tudi iz Innsbrucka. Ali je to morda samo slučaj?

V ameriškem filmu »Avstrijska afera«, ki so ga predvajali tudi v Avstriji, je postavljeno vprašanje, ali naj postane Avstrija »paradiž za vojne zločince«. V tem filmu prikazujejo nacističnega in protizidovskega univerzitetnega profesorja Tarasa Borodakwicza, ki so ga po velikih protifašističnih demonstracijah odpustili z univerze. Uradni postopek proti njemu je trajal nad eno leto, toda Borodakiewicz se je pritožil in afera še vedno ni končana. Sicer pa ameriški film ne obravnava te zadeve v podrobnostih in še to, kar obdeluje, je storjeno v rokavicah. Toda kljub temu je film povzročil v reakcijskih krogih veliko razburjenje in zvezni kancler dr. Klaus se je izrekel zoper film in njegove producente, še preden je film videl. Opravičila za tak postopek niso nezanimiva. Pravijo namreč, da avstrijskemu ugledu ne škodi niti revanšizem niti protizidovstvo, pač pa razgaljanje le-teh predstavlja nevarnost za tujski promet.

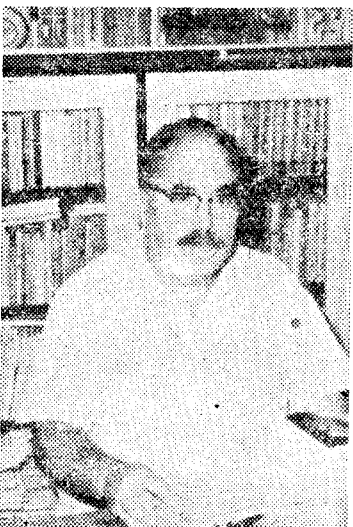
Johann Müller, Dunaj

»Ohraniti veličino revolucije poznejšim rodovom...«

POGOVOR Z REŽISERJEM ZVONKOM SINTIČEM

Mesec in še nekaj dni je minilo od velikega dogodka, ko so v pozdrav obletnici vstaje slovenskega naroda zagoreli kresovi. Takrat je republiški odbor ZZE NOV Slovenije podelil nagrade vstaje šestim slovenskim kulturnim delavcem, ki so v zadnjem času uspešno budili in plemenitili duha slavne revolucionarne preteklosti.

Obiskali smo zgovornega pričevalca narodnoosvobodilnega boja, ki je v kratkem filmu »Pesem borb in zmag« ohranil v strnjeni obliki

enega najdragocenejših dokumentov našega boja — partizansko in revolucionarno pesem. Prikazal je razvojni pot snovanja partizanskih kompozitov in dejavnosti Partizanskega invalidskega pevskega zbora.

Zvonko Sintič je svoja študentska leta preživel v Pragi. Režija ga je že od mladih nog privlačila in posvetil se ji je tudi v Pragi.

»Lepa so bila študentska leta v tem univerzitetnem središču Evrope«, je menil tovarš Sintič. »Tudi revalisti študentje so tam imeli možnosti za študij. Premožni mecenji so ustanovili poseben denarni sklad, in študentje, ki so prejemale podporo, so se obvezali, da bodo po končanem študiju, ko se bodo zaposlili, vračali izposojeni denar.«

Leta 1937 se je mladi režiser vrnil v Ljubljano. Poln zanosa in delovnega poleta je zamenjal službo četi dve leti, tja do 21. decembra 1939, ko je ustanovil »Gledališče mladih«.

»Igrali smo predvsem Cankarjeva dela. Obistnila nas ni preganjanja, ker je dekret u ustanovitvi našega gledališča podpisal prav Nataša. Naše ime je presneto prav prišlo tudi šlišeni »Vzajemnosti«, ki je bila zaradi naprednega delovanja prepovedana. Nekaj mesecev so nas sodilavci vadili pri nas in tako smo vsakekrat potegnili preveč zvezdave policaje.«

V partizane je tovarš Sintič odšel julija 1943 — naravnost h Glavnemu štabu Sloveije. Na dan kapitulacije Italije se je priključil 15. diviziji. Naslednjega zaja je bila ustanovljena kulturna grupa »Jasa« pod vodstvom Mateja Bora. »Frontno gledališče je imelo prvo predstavo 4. julija 1944. Pri vasi Dvor na Dolenjskem smo igrali »Hlapca Jerneja«, ki sem ga sam dramaturiziral. Potrčevoga »Zdajaleca« in Zvočni tednik, satirni zapis zadnjih dogodkov ob spremljavi petja in harmonike.«

To ni bilo Sintičovo prvo režisersko delo v partizanih in tudi ne zadnje. Skupino je odšel na pot po Sloveniji in povsod so borci velikim navdušenjem pozdravljali njeno umetnost.

»Povejte nam kakšno veselje iz življenja kulturnika,« smo naprosili Zvonka Sintiča.

»Včasih je kazalo, da kulturniki v partizanih nismo kdove kako zaželeni. Beseda kulturnik je veljala za psovko. Čeprav smo tudi kulturniki znali prijeti za puško in nismo bili samo »malomeščani«. No, večina fantov nas je imela rada in marsikatero partizansko urico ne bom zlepa pozabil. Spominjam se predstave v Podgradu na Gorjancih. Čeprav je bilo vse skupaj zelo res-

no — topovske granate so nam žvižgale nad glavami — smo se morali ob pogledu na naš oder smejati: neki dvojni kozolec smo »oblekli« v oranžno padalsko svilo in tako dobili nekako veliko škaflo, odprto na enem koncu. Imeli smo oder, imeli občinstvo, ki nam je navdušeno ploskalo — imeli pa smo tudi veliko srečo. Belčki so iz doline nabijali v hrib s havbico, našega oranžnega odra pa niso opazili. Predstavo smo odigrali do konca.«

Prišla je svoboda. Zvonimiru Sintiču je čas borb in zmag živo odmeval v srcu. In tudi režiserska žilica mu ni dala miru. Ze takoj po vojni se je posvetil obdelavi gradiva, posnetega na filmski trak med narodnoosvobodilno borbo in bogate zapuščine revolucije nasploh. »Ohraniti večino revolucije poznejšim rodovom in oživiti golo fotografijo tako, da more človeka pritegniti v svoje dogajanje,« je bilo geslo našega režiserja. Ze leta 1947 se je po napornem delu rodil filmski trak s partizanskimi bolnicami. Sintič je hodil po vsej Sloveniji, iskal, proučeval in snemal. Kako je delovala med vojno partizanska saniteta, je povedal v kratkem filmu z naslovom »Partizanske bolnišnice«. Po dveh letih je zagledal luč sveta naslednji dokumentarec »Partizanski tisk«. Razen širjenja prepotrebne partizanske literature je avtor ponazoril tudi napad na vlak — z istimi osebami kot med vojno. Kratki film »Pesem borb in zmag«, ki je prejel nagrado vstaje, je zadnji Sintičev film, pripravlja pa že novega.

»Kako se je rodila ideja, da zapišete na filmski trak rojstvo in vzpon partizanske pesmi?« smo vprašali nagrajenca.

»Komisija za razvijanje tradicij NOB pri republiškem odboru ZZE NOV Slovenije je leta 1963 predlagala, naj bi tudi filmski delavci še temeljiteje uredili gradivo o NOB. Sestavil sem načrt za obdelavo desetih tem in kot plod prvih dveh sta nastala filma »Pesem borb in zmag« in Milana Ljubica o partizanski grafiki.«

»Kje ste dobili dokumente za svoj zadnji film?«

»Iz Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani, nekaj pa sta mi jih odstopila Jugoslovanska kinoteka in arhiv Filmskih novosti iz Beograda.«

»Pri svojem delu uporabljate izključno originalne dokumente iz druge svetovne vojne. Jih dobite dovolj, kadar jih potrebujete?«

»S fotografskim aparatom je dogodka revolucije beležilo mnogo tovarišev in zato je fotografije mnogo laže dobiti kot živo sliko, posneto s filmsko kamero na 16-milimetrski trak. Slednje so v partizanih uporabljali le Božidar Jakac, Stane Viršek in Coro Škodlar. Med vojno je bilo filmski material težko dobiti in fantje so z njim zelo varčevali. Zato so dogodki žal posneti prepičlo. Kljub temu smo skromni filmski material dobro uporabili v več fil-mih. Pri zbiranju gradiva za svoj zadnji film sem pisal več fototekam, tudi izven domovine. Iz tujine ni odziva. Menim, da leži še mnogo nam nepoznanega gradiva o bojih v Jugoslaviji v tujih arhivih, v Rimu,

Berlinu, Londonu. Prav bi bilo, ko bi tja poslali naše strokovnjake, pa bi »izvrtali« še marsikaj svežega. Seveda bi bilo potrebno mnogo denarja, kajti filmsko gradivo bi bilo mogoče dobiti le prek tesnih osebnih znanstev v tujini. Berlinsko filmsko podjetje UFA ima bogat arhiv, do katerega pride le z nabito listino...«

»Omenili ste, da že pripravljate nov film. Povejte nam kaj o pripravah nanj.«

»Imel bo naslov »April 1941« in prikazal bo razkosanje Slovenije do poziva Osvobodilne fronte na boj proti okupatorju. Polovico dvajsetminutnega filma bodo izpolnili živi posnetki: 27. marec v Beogradu, okupacija Maribora in podobno. Fotografij iz tistih časov je mnogo, zelo malo pa filma. O prihodu nemških čet v Maribor sem našel žive posnetke, glede ljubljanske okupacije pa je v vseh arhivih popolna suša, kar zadeva živo sliko. Vprašujem se, kako je mogoče, da na 16-milimetrski trak ni nihče slikal prihoda Italijanov v Ljubljano. O njihovem prihodu sem prišel v slovensko metropolo niti niti metra filmskega traku. Zato bom moral na razne načine »oživiti« razpoložljivo gradivo.«

Da, oživiti mrtvo fotografijo. In v tem je Zvone Sintič pravi mojster. Z dušo in telesom živi za to, da bi revolucija vedno dihala med nami. Kot edini filmski delavec v Sloveniji v zadnjih letih obdeluje dokumentarno gradivo o NOB ter ohranja njene izredno dragocene pomnike na filmskem traku. Zato mu je letos revolucija izrekla veliko priznanje z nagrado vstaje.

-žč-

BOJEVAL SE JE V ŠPANJI, FRANCIJI IN ITALIJI

Med borci, ki so takoj na začetku državljanske vojne v Španiji pohiteli nesebično na pomoč narodom Španije, je bil tudi tržaški Slovenec Josip Verigin.

Rojen je bil 21. avgusta 1908 v tržaškem predmestju, v Križu, slovenskih staršev sin. Zelo mlad je postal komunist in kmalu ga najdemo med najbolj delovnimi člani mladinskega gibanja v Trstu. Komaj 17 let star je prvič okusil fašistično

ječo. Od takrat dalje so ga stalno preganjali, dokler ni zaradi tega moral zapustiti domovine. Kmalu nato je odšel v Španijo kot eden izmed 1819 članov KP Italije, ki so se borili v mednarodnih brigadah.

Po umiku v Francijo se je znašel skupaj z drugimi v taborišču. Ko pa so Francijo zasedli nacisti, je bil kmalu eden izmed organizatorjev odporneškega gibanja. Do 8. septembra 1943 je na področju Lyonsa poveljeval francoskim partizanom, takrat pa se je vrnil v Italijo. Bil je v Piemontu, nato v Valcamonici in končno v Valtrompici, kjer je ustanovil 122. gari-baldinsko brigado. Poveljeval ji je, dokler ga niso ob neki ofenzivi fašisti ujeli. Junaško je pre-stajal vse muke. Nihesar ni hotel povedati, zato so ga fašisti ustrelili v hrbet in ga pustili, da je počasi umiral.

Kot komendant brigade je imel ime Albert. V okolici Brescie, kjer je deloval s svojo brigado, je veljal za strah in trepet fašistov in nacistov. Po vojni ga je italijanska vlada odklikovala s srebrno medaljo za vojaške zasluge, meščani Brescie pa so mu na rojstno hišo vžidali spominsko ploščo. V Trstu pa nameravajo po njem imenovati eno izmed ulic.

Pravni nasveti

Tov. L. A. Logje, Breginj — Leta 1940 so vas mobilizirali v italijansko vojsko in ste bili do kapitulacije Italije pod orožjem. V začetku septembra ste bili v bližini Rima pri 2. pehotnem polku, kjer so vas 8. septembra 1943 napadli Nemci in kasneje tudi ujeli. Zaprli so vas v neko zgradbo in tam pustili, proti večeru pa vas je rešila motorizirana divizija Piave, katere oficir vas je pozival v boj proti zavez-

dvoje stvari. Sprašujete za po-jasnilo, ali se vam lahko pri-zna čas od 8. do 16. septembra 1943 kot partizanu? Drugo vprašanje: ali bi si lahko pri-dobili svojstvo borca izpred 9. septembra 1943. Kam naj se v tem primeru obrnete in kaj naj ukrenete.

Vprašanje vaše udeležbe v

tega pa zakon o pokojninskem zavarovanju točno določa, da se priznava čas udeležbe v ita-lijski armadi le do 8. sep-tembra 1943, nato pa le čas ujetništva. In to do 8. septem-bra ujetništvo v zaveznikih državah, po 8. septembru pa ujetništvo v Nemčiji. Kot je razumeti iz vašega pisma, ste bili do 8. septembra vojak red-

ne more priznati v pokojninsko dobo. Še manj pa bi se vam ta čas mogel šteti kot čas ude-ležbe v NOV. Takrat prav go-tovo še niste bili borci NOV. Zato si tudi ne morete pridobi-ti status borca pred 9. sep-tembrom 1943. Vsaj ne po se-danjih predpisih. Gotovo pa ste brali, da predlagajo po-pravke zakona v tem smislu, da bi se bivšim italijanskim državljanom s primorskega ozemlja, priključenega Jugo-

Vprašanje bivšega italijanskega vojaka - Slovenca

nikom. Vi pa ste pobegnili in se napotili domov. Deloma ste pešaki, deloma se peljali z vlakom ter tako 14. septembra 1943 srečno prišli domov. Naslednji dan ste odšli v Benečijo po orožje, 16. septembra 1943 pa ste stopili v NOV. Bili ste v raznih brigadah, dokler niste bili marca 1946 demobilizirani. Zdaj bi radi vedeli

t.i. Badogliovi vojski je sporno, kakor je sploh sporno (od-ločbe so različne), ali se voja-kom italijanske vojske, ki so so-delevali z zavezniki, prizna-va značaj borcev ali ne. Vem npr. za odločbo, ki je ugotovi-la, da to niso bile borbene enote in niso sodelovale v bo-jih temveč le v zaledju. Razen

ne italijanske vojske in se vam ta čas priznava v pokojninsko dobo. Dne 9. septembra ste bili po bojih z Nemci ujeti, pa ste pobegnili. To pomeni, da bi se vam kvečjemu lahko priznal en dan ujetništva. Nato ste od-šli domov in šele 16. septem-bra stopili v NOV. Čas od 9. do 16. septembra se vam torej

slavlja, priznane posebne ugod-nosti, prav zaradi tega, ker prej niso mogli vstopiti v NOV kot šele potem, ko so se iz italijanske vojske vrnili do-mov. To pa je bilo nekaj dni po kapitulaciji Italije. Toda zaenkrat kakih sprememb predpisov še ni in veljajo do-ločbe zakona o pokojninskem zavarovanju.

Naše vrste se redčijo

Dne 17. avgusta nas je pretresla žalostna vest o tragični smrti tovariša Rudolfa Primca, elektromonterja podjetja »Elektro-Gorica«, sekcija Ilirska Bistrica.

Pokojni je pri sedemnajstih letih l. 1942 postal mladinski aktivist. Toda kmalu so ga fašisti izsledili. Najprej so ga zaprli v kopske zapore, potem pa je bil v taborišču »Istone Marina« v srednji Italiji. Še pred italijansko okupacijo je skušal pobegniti iz taborišča, pa so ga ujeli Nemci in ga izročili italijanskim oblastem. Drugič mu je uspelo pobegniti šele leta 1944. Februarja je peš prišel iz Italije k partizanom. Postal je kurir TV »P 2«. Istega leta so ga sprejeli v KP, dobil je čin starejšega vodnika.

Po vojni je dobil red hrabrosti in red zasluge za narod s srebrnim vencem. Dolga leta je bil blagajnik občinskega odbora ZB. Njegovega pogreba se je udeležilo nad 2000 ljudi, kar je dokaz, kako priljubljen je bil. Po njegovi smrti je ostala med nami vrzel, tako v ZB kot tudi v podjetju, kjer je veljal za strokovno sposobnega in delovnega tovariša. J. Z.

Kakor некоč borci Gubčeve brigade...

Letošnje proslavljanje 24. obletnice ustanovitve 4. oziroma 2. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade »Matija Gubec«, ene izmed prvih štirih brigad slovenske osvobodilne vojske, porojenih med roško ofenzivo v letu 1942, je pravzaprav slovenska priprava na njen srebrni jubilej, ki bo prihodnje leto.

Teh važnih dogodkov v narodnoosvobodilni borbi in ljudski revoluciji slovenskega naroda se letos spominjamo z običajnim praznikom v Trebnjem, ki nudi tej brigadi domicil, z občinskimi proslavami na Trebnem, kjer je bila 4. septembra 1942 brigada ustanovljena, na Čatežu, prizorišču hudih bojov s sovražniki, kjer bodo odkrili obelisk na grobovih padlih borcev, in v Selih-Sumberku, na področju katerega so gubčevi nekoč bili težke boje z okupatorji in njegovimi pomočniki.

Slovesno pa bodo proslavili obletnico rojstva Gubčeve brigade tudi v Mariboru, 3. septembra letos: tamkajšnja vojaška enota bo prevzela ime po Gubčevi brigadi in ji bodo bivši gubčevci izročili svojo bojno zastavo, ki so si jo priborili v medbrigadnem tekmovanju oktobra 1944 od Glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Ob tej priložnosti bo v mestu parada in razstava o bojih in življenju 2. SNOUB »Matija Gubec« in brigade JLA »Matija Gubec«.

Te letošnje proslave bodo še posebej usmerjene k oživiljanju in razvijanju tistih najzlahtnejših lastnosti in vrlin, s katerimi so bili nekoč prežeti naši najboljši borci in ki so jih napravile sposobne obraniti našo rodno grudo pred neusmiljenimi zavojevalci in izbojevalci našemu ljudstvu narodno in družbeno osvoboditev, seveda v tesni povezanosti z osvobodilnim bojem drugih jugoslovanskih narodov.

Tako bodo trebanjski občinski mladinski aktivisti vabili nekdanje borce v svojo sredo, da se z njimi neposredno pogovore o življenju in bojih Gubčeve brigade med narodnoosvobodilno borbo in ljudsko revolucijo, o vrlinah, krepostih in navih vrednotah, ki so tedaj oblikovale in prežemale njene borce.

Naši mladinci in mladinke se bodo na teh tovariških srečanjih seznanjali v vzor in zgledi med gubčevci, z njihovimi akcijami, s skrbjo brigadnega vodstva za življenje povprečnega borca, s primeri tovarištev, požrtvovalnosti, samoodpovedovanja in nesebičnosti v medsebojnih odnosih itd. Oživljali bodo podobe o preziranju življenjske nevarnosti in smrti, ko je šlo za reševanje življenja tovariša ali za uspešno izvršitev pomembne akcije; o razvijanju budnosti pred sovražniki, o varovanju in smotrnem izkoriščanju orožja in dragocenega streliva, o borbenosti in razsodnem junaštvu, o iznajdljivosti borcev v težkih situacijah in o njihovi neomajni zvestobi visokim ciljem narodnoosvobodilne borbe in ljudske revolucije, o razviti organiziranosti in osvobodilnem boju, o razvijanju patriotske zavesti; o borcih, ki jih bojni uspehi niso uspavali, ki pr jih tudi morebitni neuspehi in žrtve niso strli, temveč navdali še z večjo borbenostjo...

Naša mladina naj bi spoznala like in značaje borcev Gubčeve brigade ter še posebej

MILAN BREZOVAR

cember 1942 likvidirati sovražne trdnjave v cerkvi na Ajdovcu in okolici, niti ne uničiti zagrizene fašistične pesadke v utrjenem gradu na Dobu pri Mirni v dneh 26. in 27. decembra 1942, pa tudi ne bi mogla skupaj s Cankarjevo in Tomšičevo brigado v dneh 5. in 6. januarja 1943 tako prizadevno preganjati in uničevati živo silo sovražnikov v Temeniški dolini, na Primskem, Dolenji vasi in Mačkovecu, niti ne bi želi uspeha 9. februarja 1942 v napadu na italijansko-domobransko po-

sadko v Draganiču na Hrvaškem, na železniški progi Zagreb-Karlovac itd. Brez njih se tedaj ne bi kalila bratstvo in enotnost naših narodov.

Dolga je vrsta borb, ki jih je bila Gubčeva brigada do osvoboditve leta 1945. V njih so lahko zmagovali in postali legendarni le borci z revolucionarnimi lastnostmi in plemenitimi hotenji.

Naši mladinci in mladinke, ki živijo sicer v drugačnih razmerah, vendar z istimi potencialnimi silami kot mladina ne-

koč, ki stojijo pred urejevanjem številnih družbenih problemov nadaljnjega razvoja naše revolucije, naj se učijo iz dokumentacije slavne preteklosti. Mladi ljudje imajo izredne možnosti, da pokažejo svojo moč, znanje, odgovornost in pogum, da stopijo kot nekoč, v času narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, v prve vrste, da izbojujejo dosledno samoupravljanje, tako da bodo v vseh naših delovnih organizacijah zares odločili o svojem delu in življenju vsi delavci, člani delovne skupnosti, da bo naša delovno ljudstvo prosto bremen birokratizma, egoizma, samovolje in samozvanih »kraljev na Betajnovi«, izkoriščevalcev tujega dela in podobnih pojavov.

Če bo naša mladina iskala vzore za svoje bodoče akcije v NOB in ljudski revoluciji, v žlahtnih bojih Gubčeve in drugih brigad NOV Slovenije in Jugoslavije, potem se bo nedvomno zelo uspešno znašla v prizadevanjih za nadaljevanje naše revolucije, v boju za uresničitev socialističnega programa, za samoupravljanje. Socializmu in samoupravljanju so potrebni sposobni, pogumni, nesebični, požrtvovalni in odgovorni ljudje! Kakor nekoč borci Gubčeve brigade...

Drago Tršar: Kolona z ranjenci (ilustracija iz knjige »Tri leta borb in zmag Gubčeve brigade«)

LEP USPEH koprške tombole

V nedeljo, 14. avgusta, je bila v Kopru velika tombola. Ki jo mestno združenje vojaških invalidov prireja vsako leto, tako da je postala že kar tradicionalna.

Namen tombole je, zbrati sredstva, da bi z njimi pomagali socialno najbolj ogroženim invalidom in njihovim družinam ter omogočili nemoteno delovanje združenja.

Gospodarske organizacije so tudi letos pomagale s prispevki v materialu in dodelile pripravljalnemu odboru tombole raznovrstne predmete.

Ze v zgodnjih popoldanskih urah se je začela na nogometnem igrišču zgrinjati množica ljudi, čeprav je bilo tudi za koprške razmere zelo vroče. Zbralo se je okoli 12.000 ljudi, kolikor jih ni bilo še nikoli. Blizu okolica je bila polna motornih vozil, med njimi je bilo dosti tudi takih z italijanske strani. Taka množica je prišla zaradi dobre propagande in lepih dobrot. Glavni dobiček je bila »Skoda 1000 MB«, ki so jo pred tombolo kazali po Kopru ter okolici.

Predsednik ZVVI se je zahvalil v govoru pred začetkom vsem gospodarskim organizacijam, ki so darovale dobrote. Teh je bilo 220. Glavni dobiček je zadel 15-letni dijak Jože Bordon iz Kopra, druge štiri glavne dobrote pa so dobili Frano Carkat, Miranda Cerkvenik, Marjan Strotič ter Drago Funa. Po končani tomboli je bila prsta zabava pozno v noč.

Pri organizaciji tombole so se posebno odlikovali: Jože Markušič, Karlo Udovič, Vlado Sulčić, Baldin Kovačič, Slavko Bolčić, Frano Fornazarič, Leopold Jazbec, Jože Colja, Tone Cetin, Jernej Stražar, Avgust Prinčič in Lazar, vsi člani ZVVI.

ALBERT KLUN

Partizanske pesmi iz vseh republik na ploščah

Zveza mladine Srbije je dala zanimivo pobudo, da bi bila partizanska pesem kar najbolj dostopna čim večjemu številu mladine. Predlagala je, naj bi izdali deset posebnih plošč, na katerih bi bili posnetki partizanskih pesmi iz vseh naših republik. Razen tega naj bi na ploščah posneli tudi pesmi in odlomke iz daljših umetniških del s tematiko iz narodnoosvobodilne vojne in ljudske revolucije. Ta, tako imenovana »zvočna antologija« naj bi vsebovala tudi nekatere avtentične dokumente, na primer partizansko prisego in odlomke iz najbolj znanih Titovih govorov.

Računajo, da bodo prve plošče najbrž v prodaji že jeseni. Ze sedaj pa je zanje veliko zanimanje; največ med mladino, šolami in domovi JLA.

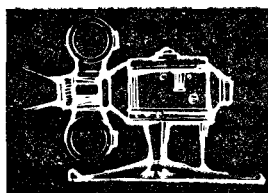
Kombinat »Mlinotest«

Ajdovščina

proizvaja v lastnih modernih mlinih vse vrste belih in krušnih mok, kvalitetne koruzne izdelke, ješprenj in ajdovo moko. Izdelki so po želji kupca pakirani v teži od 0,50 kg dalje.

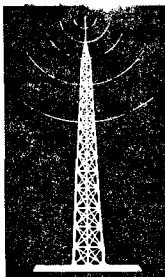
POTROŠNIKI — ZAHTEVAJTE PROIZVODE KOMBINATA »MLINOTEST«.

VESTNIK

Zanimajte se za vaše prebivalstvo za vaše artikule in storitve. Na voljo sta vam VESTNIK — tednik vzhodne Slovenije — in NÉPÚJSÁG — tednik Madžarov na Slovenskem — z upravo v Murski Soboti, Kidričeva 4.

Zahtevajte cenikel!

NÉPÚJSÁG

V Metliki pred Vranešičevo hišo

Glavni štab NOV in PO Slovenije je dne 26. septembra 1943 izdal ukaz štabu južne grupe odredov, v kateri sta bila Vzhodno-dolenjski in Kočevski odred, da se ta grupa razpusti. Kočevski odred naj se razporedi med enote 18. divizije, iz Vzhodno-dolenjskega odreda pa naj ustanovijo 15. slovensko narodnoosvobodilno brigado.

V istem ukazu sta imenovala tudi komandanta in komisar nove brigade. Komandant je postal Tone Zgonc-Vasja, do takrat komandant južne grupe odredov, komisar pa Niko Silih-Nikič, komisar južne grupe odredov.

Namestnika komandanta niso imenovali v ukazu. Ta položaj je zasedel Ivan Jakič-Jerin, do italijanske kapitulacije komandant Gorjanskega bataljona, potem pa komandant Vzhodno-dolenjskega odreda.

Začasno tudi ni bilo namestnika komisarja brigade. Dotedanji namestnik komisarja Vzhodno-dolenjskega odreda Franc Kocjančič-Stari je po tem uka-

proletarske brigade. Obe brigadi naj bi skupaj začeli ofenzivo proti nemškim in ustaškim silam v Ozlju.

V poročilu štaba 15. brigade dne 29. septembra 1943 glavnemu štabu je navedeno, da je poiskal stik s štabom 13. proletarske brigade osebnost brigadni komandant Tone Zgonc-Vasja. V istem poročilu je tudi omenjeno, da je glavni štab poslal dopis o tem štabu 15. brigade dne 28. septembra 1943. Dne 29. septembra pa štab 15. divizije poroča glavnemu štabu, da so ustanovili novo brigado.

Torej je bila lahko ustanovljena 15. brigada, sodeč po datumi poročil in ukazov, med 26. in 29. septembrom 1943. Oba datuma lahko zaradi težav v zvezi z dostavo pošte in potrebnih organizacijskih ukrepov ne upoštevamo. Kot možna datuma ustanovitve brigade nam ostane 27. in 28. september 1943. Tone Zgonc-Vasja se spominja, da so trajale organizacijske priprave za ustanovitev brigade nekako dva dni.

Razen tega poroča štab 15. brigade glavnemu štabu dne 2. oktobra 1943, da se je začel napad na ustaško-nemško postojanko Ozalj v noči med 30. septembrom in 1. oktobrom 1943. Če upoštevamo razdaljo, ki so jo morali borci prehoditi, preden so prišli do postojanke, čas, potreben za prehod čez Kolpo, in organizacijske priprave, spet lahko ugotovimo, da bi bila možna ustanovitev v skrajnem primeru še 29. septembra.

V Metliki, pred Vranešičevo hišo, v zaseku Bočka, stoji spomenik. Tam je bila uradno ustanovljena 15. brigada. Spomenik so postavili leta 1953 ob deseti obletnici ustanovitve brigade. Na njem piše, da je bila brigada ustanovljena 28. septembra 1943. Dolež jihče izmed domačinov ni temu datumu oporekal, čeprav ni bil dokumentiran z

ustreznim poročilom štaba brigade o ustanovitvi. Tega poročila ni. Morda ga sploh ni bilo sestavljal ali pa je izgubljeno. Brigado so namreč ustanovljali med pohodom na Ozalj, v naglici.

Med pisanimi viri, ki potrjujejo, da je bila 15. brigada res ustanovljena 28. septembra 1943, je vsekakor najvažnejši »Kronika mestne godbe metliške«, ki jo hrani Belokranjski muzej v Metliki, pisal pa jo je tiste čase že omenjeni njen kapelnik Ivan Drobnič. Ta godba je 28. septembra 1943 igrala pri ustanovitvi brigade in je to kapelnik zapisal v kroniko.

Drugi vir je bolj posreden. Mile Pavlin je bil v času, ko je bila brigada ustanovljena, v bolnišnici. Toda 28. septembra 1944 je zapisal v svoj dnevnik: »Uspešna borba na Trebnem. Dostojno proslavili obletnico ustanovitve brigade.« Da je bila tega dne obletnica ustanovitve brigade, mu je povedal Pavle Marinšek iz Kočevja.

V »Jugoslovanski enciklopediji« v poglavju »brigade«, knjiga 2. stran 214, pa piše, da je bila 15. brigada ustanovljena 15. septembra 1943. Ta podatek očitno ni pravilen...

Nova brigada, 15. po vrstnem redu, se je nekaj časa med borci imenovala kar »metliška« po kraju, kjer je bila ustanovljena. Pozneje so jo nekaj časa imenovali tudi »belokranjska«, ker je bilo med njenimi borci največ Belokranjcev. Pozneje, ko so v brigado prihajali v večjem številu zlasti Istrani in nato Štajerci, kar se je dogajalo spomladi in poleti 1944, pa se je naziv »belokranjska« počasi izgubil.

V začetku se je brigada imenovala tudi »15. udarna brigada«. Kako je prišlo do tega, je tudi treba pojasniti. Naziv »udarna« je prišel tudi v žige brigadnega in bataljonskih šta-

bov. Odgovorni funkcionarji niso vedeli za spremembe v organizaciji naše vojske in so ukazali izdelati žige tako, kot so mislili, da je prav. Podobno je bila brigada še nekaj časa »udarna« v dopisih, ki jih je štab pošiljal navzdol in navzgor. Leta 1942, ko so bile namreč ustanovljene prve štiri slovenske brigade, so takoj dobile naziv »udarna brigada«. To je bilo zato, ker so se brigade kot ofenzivne vojaške enote razlikovale od defenzivnih odredov, nekaj pa tudi zaradi moralnega učinka na samozavest lastnih borcev in sovražnikov v strah. Kasneje pa si je morala vsaka brigada naslov »udarna« šele priboriti. Ko se je to zvedelo — ko je najbrž divizijski štab pojasnil brigadnemu, da brigada zase ne sme uporabljati naziva »udarna« — izgine to ti naslov tudi iz dopisov. Toda žigi so ostali... Nekdo se je spomnil na preprosto, toda učinkovito rešitev. Z britvico je izrezal z gumijastega žiga odvečne črke in besede. Spet je bilo vse prav in dobro. Kasneje, ko so žige zgubili, pa so naročili nove, tedaj že brez naslova »udarna«.

Delno je krivo, da si še takratni borci in oficirji niso povsem edini v datumu ustanovitve brigade, tudi to, da mnogih takrat ni bilo zraven. Ustanovitev je bila namreč kar mimogrede, med pohodom na Hrvaško. Odrzati množico novincev, pravkar mobiliziranih, od domov in družin, ni bilo lahko delo. Čete so bile razsute po mnogih položajih in po vaseh. Razen tega so bili mostovi čez Kolpo že porušeni. Del brigade je reko prešel pri Krasincu, kjer je bil večji brod, del pa vzhodno od Metlike. Le del je šel prek porušenega mostu pri Metliki. Razen tega je bilo precej borcev v zasedah, patroljah in na straži pri različnih vojaških objektih, ker takrat odreda, ki bi bil

opravljal te dolžnosti, še ni bilo, komande mest pa so bile prešibke.

Tako se je nemara ustanovitve brigade, oziroma slovesnosti ob tej priložnosti, udeležila komaj polovica vseh borcev in oficirjev. Ostali so za ustanovitev brigade zvedeli med pohodom ali celo kasneje, ko so že stali pred Ozljem in ob cestah, ki vodijo iz Karlovca proti Beli krajini.

Slovesnost ob ustanovitvi brigade je potekala po izjavi oficirjev nekako takole:

Kolone so prihajale z vseh strani proti Vranešiču. Sijalo je vroče sonce, ker je bila tista jesen lepa in topla. Po kratkem počitku so komandanti in komandirji uredili vrste, prešli borce in raportirali nadrejenim, koliko je navzočih, koliko jih manjka in kje so. Nato je brigadni komandant sprejel raport.

Govorila sta brigadni komisar Niko Silih in namestnik komandanta Ivan Jakič. Prvi je pripovedoval borcem o razlikah med brigado in odredom, o potrebi še večje discipliniranosti in borbenosti, o tem, da je zdaj tudi Bela krajina dobila svojo vojaško enoto, ki bo ponesla njeno slavo po vsej domovini.

Ivan Jakič je kot najstarejši komunist in ker ni bilo namestnika komisarja kot partijskega funkcionarja, govoril o vlogi Partije v osvobodilni vojni, o njenih zaslugah in o dolžnostih komunistov v vojaških enotah.

Sledil je defile zbranih čet in bataljonov po takratni deželni cesti, ki drži mimo Vranešiča proti Metliki. Igrale so harmonike in metliška godba, tudi vriskali so. Le korak ni bil ubran, saj večina borcev še ni služila vojske, komaj štirinajstodnevno urjenje pa je bilo prekratko, da bi se naučili vseh vojaških veščin... MP.

Prvi štab 15. brigade. Od leve proti desni: namestnik komisarja Lojze Gabrovce, komisar Niko Silih, komandant Tone Zgonc-Vasja, namestnik komandanta Ivan Jakič-Jerin, načelnik štaba Karel Pirš ter brigadni orožar Moric Kamhe-Bojan.

navne vrline, najboljših likov in značajev, ki sta jih izklesala osvobodilni boj in ljudska revolucija. Brez takšnih likov v NOB, brez borcev s takšnimi revolucionarnimi lastnostmi in vrlinami, ne bi mogla Gubčeva brigada v noči od 11. na 12. de-

zu odšel v organizacijski odsek glavnega štaba NOV in PO Slovenije na razpored. Na njegovo mesto je prišel 10. oktobra 1943 Alojz Gabrovce.

V istem ukazu glavni štab ukazuje štabu nove, 15. brigade, naj stopi v stik s štabom 13.

Stremljenja po uveljavitvi posebnih pogojev borbe Primorcev

Posamezniki in skupine bivših borcev se obračajo na združenja borcev in še zlasti na občinske odbore ZZB NOV ter poizvedujejo, kaj je storjenega za priznanje statusa borcev pred

9. 9. 1943 določenim skupinam borcev iz Slovenskega Primorja in Istre. Gre za bivše italijanske državljane, ki so se ob kapitulaciji Italije znašli za vezniško-nemško frontno črto

ter so stopili v partizansko bazo Carbonaro ali Gravino ali pa so prišli domov ter se po nekaj dneh vključili v enote IX. korpusa NOVJ. Ob velikem partizanskem zborovanju, ki je bilo lani v Ilirski Bistrici, so zbrali veliko dokumentarnega gradiva iz življenja in vseh oblik borbe naših ljudi v takratni Italiji.

V želji, da bi to vprašanje vsestransko proučili, je RO ZZB Slovenije imenoval posebno komisijo (dr. Teodor Tominec, dr. Rado Bordon, Avgust Zupet, Slavko Kovačič, Albert Klun), ki je imela nalogo, pripraviti predlog za dopolnitev zakona o pokojninskem zavarovanju. Komisija je obiskala vse primorske občine, zbrano gradivo je preverjala na terenu. Posvetovala se je z vidnejšimi činitelji družbeno-političnega življenja posameznih občin ter z vrsto uglednih prvoborcev. Vse organizacije, s katerimi se je komisija posvetovala, so bile enotne glede reševanja tega problema. O predlogu za izjemno priznanje statusa borca določenim skupinam borcev iz Slovenskega Primorja so razpravljali tudi na seji RO ZZB Slovenije pred V. kongresom ZZB, ki je bil lani v Sarajevu. Naš republiški odbor Zveze združenj borcev je v celoti podprl in vodil akcijo za pridobitev ugodnejših pravic borcev iz Primorske.

Sledila je vrsta posvetovanj na republiški in medrepubliški ravni (o vprašanjih borcev iz Istre z RO ZZB Hrvaške). Znano je, da so tudi naši delegati (tovarišica Marija Aljančič) na V. kongresu ZZB v Sarajevu načeli to vprašanje ter da je komisija za socialna vprašanja

sklenila, naj o tem razpravlja na kongresu izvoljeni zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije.

Mesece junija letos je zvezni odbor ZZB Jugoslavije razpravljal o predlogu RO ZZB Slovenije in Hrvaške o spremembi datuma vstopa v NOB za priznanje statusa borca osebam z ozemlja, ki je bilo do konca druge svetovne vojne pod Italijo.

Predsedstvo zveznega odbora ZZB Jugoslavije je sprejelo stališče, da se datum 9. 9. 1943 ne spreminja in da naj ostanejo nespremenjeni tudi kriteriji o aktivnem in organiziranem delu za NOB, pač pa je predlagal, naj se ta problem reši na ustrezen način.

V predlogu predsedstva zveznega odbora ZZB, ki so ga poslali zveznemu sekretariatu za delo, je rečeno, naj v temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju vnesejo ustrezne spremembe, ki bi pooblašale SR Slovenijo in Hrvaško, da to zadevo uredita na zadovoljiv način.

Ker je letos (31. 12. 1966) skrajni rok za uveljavitve posebne dobe, so se naši predstavniki tudi o tem pogovarjali v Beogradu, kjer so jim zagotovili, da če bi se ustrezna sprememba temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju zakasnila, bi se podaljšal rok uveljavitve posebne dobe za tiste borce iz Slovenskega Primorja in Istre, ki so do tega upravičeni.

Vsi tisti tovariši bivši borci — ki so organizirano delali in se opredelili za NOB pred kapitulacijo Italije — naj to uveljavljajo po veljavnih kriterijih; tu velja zlasti omeniti tisti upor, ki so ga v tako imenovani kraljevski vojski uprizorili julija 1943 v Afriki in so jih zaradi tega preganjali in sodili, opredelitev vseh tistih, ki so bili osvobojeni v juliju in avgustu 1943 na Siciliji, potem organizirano delo za NOB, v znanih središčih, v katerih so bili posebni kazenski bataljoni v Aquili, Catanzaro, Cosenci in na Sardiniji ter drugod.

ALBERT KLUN

LJUBLJANA

vabi na ogled opreme za taborjenje

Znano ime in znana kvaliteta

Borci, obiskujte predstave kinematografov, ki objavljajo svoj program v TV 15!

- KINO CENTER KRANJ
30. 8. 1966 ob 16, 18 in 20. uri — MARCO POLO, amer. barvni CS spektakl film predvajan na stereofonski zvok.
31. 8. 1966 ob 16, 18 in 20. uri — MARCO POLO, amer. barvni CS film.
- KINO STORŽIČ, KRANJ
30. 8. 1966 ob 16, 18 in 20. uri — OPERACIJA TEROR, amer. VV krim.
31. 8. 1966 ob 16, 18 in 20. uri — KRAVAVI KAPETAN, ameriški barvni CS.

ŽENE IN VOHUNSTVO

Rešila je London

Novo maščevalno orožje

Hitlerju kljub velikemu prizadevanju ni uspelo priti do atomske bombe. Dobil pa je »V-1« in »V-2«, orožje, ki ga njegovi nasprotniki niso imeli. Rakete so Nemci pripravljali že dolga leta, naposled pa so le dosegli prve uspehe: izdelali so nekaj vzorcev in prva raketa je padla na London 14. junija 1944. V naslednjih tednih in mesecih so proti britanskemu otočju pošiljali dnevno po 100 do 150 takih raket, kmalu nato pa so Nemci začeli uporabljati še močnejše rakete »V-2«. Ker nemškega letalstva že skoraj ni bilo več, so bile rakete za Hitlerja izredno pomembne.

Vendar tudi rakete niso dale pričakovanega uspeha. To pa prevsem zato, ker Nemci med načrtovanjem in proizvodnjo tega novega orožja niso znali skrivnosti obdržati zase. Britanska obveščevalna služba je precej hitro odkrila, da Nemci nekaj pripravljajo, in tudi to, kje to pripravljajo.

Ko so Angleži to zvedeli, so lahko pravočasno ukrepali in tako zmanjšali učinek raket, hkrati pa so iz zraka napadali posebne rampe, ki so jih bili Nemci postavili v Franciji in odondod spuščali rakete proti Londonu. Najbolj pa so si Angleži prizadevali, da bi odkrili kraj proizvodnje raket. To se jim je tudi posrečilo. Tako so Angleži začeli bombardirati skrivno središče za proizvajanje raket. Najhujše bombardiranje je bilo v noči med 16. in 17. avgustom 1943; bilo je eno izmed najmočnejših izmed vseh, kar so jih bili Angleži dotlej izvedli in je nemško raketno bazo povsem uničilo. Izmed 7000 ljudi, kolikor jih je bilo tam zaposlenih, jih je bilo 5000 ubitih.

Ceprav so Nemci v podzemnih tovarnah še nadalje proizvajali rakete, je bil to zelo hud udarec za Hitlerja. Ta je bil namreč prepričan, da bo že v začetku 1944. leta lahko v enem samem dnevu poslal nad London 30.000 raket in ga povsem uničil. Tega pa ni mogel nikoli uresničiti. Obstreljevanje Londona je moral odložiti za pol leta, pa še potem so Nemci lahko izstreljevali največ po 100 do 150 raket dnevno, izmed katerih pa so jih Angleži 75 odstotkov uničili, preden so priletele do cilja.

Agent »G-0237«

Omenili smo že, da je pri tem odločilno vlogo odigrala obveščevalna služba in preprečila Hitlerjeve fantastične načrte. Manj pa je znano, da si je takrat velike zasluge pridobila neka žena, ki so jo tisto strašno noč tudi ubile angleške bombe. To je bila Helena Bich. Britanska obveščevalna služba jo je imela vpisano pod šifro »S-032«.

Umrla je v Peenemundeju. Tako se je imenovala Hitlerjeva skrivna raketna baza na obalah Baltika, kakih sto kilometrov daleč od Stettina in tisoč kilometrov od Anglije. Prostor, na katerem so preskušali, kasneje pa tudi izdelovali rakete, so Nemci ogradili z bodečo žico, skozi katero je tekel električni tok. Povsod pa so stale esesovske straže, da ne bi mogel tja vdreti nihče, ki ni imel posla. V teh pogozdenih krajih so postopoma zgradili veliko oporišče, v katerem so zaposlili na stotine strokovnjakov za rakete. Med njimi je bil tudi Werner von Braun, ki ga imajo sedaj v Združenih državah Amerike za največjega strokovnjaka. Njegov nekdanji sodelavec Dornberger je sedaj tudi kopstruktor v ZDA. Peenemundeju je poveleval letalski general von Chemier Glisezenski.

O tem, kar se je v dogajalo v Peenemundeju, sta sporočali dve obveščevalki.

Prva je bila Edith P. »G-0237«, ki se je bila še pred vojno ukvarjala z vohunskimi posli. Bila je v Berlinu, ko je nepričakovano dobila iz Londona šifrirani ukaz, naj takoj krene na Baltik, kamor je bila že, poprej odhajala na dopust. Ob teh priložnostih je stanovala pri gospe Frobarthovi, ki je v Heringsdorfu oddajala sobe. To je bilo prav blizu Peenemundeja. Edith P. takrat še ni vedela, kaj bo tam odkrila. Ko pa je tja prišla, ji je gospa Frobarthova takoj zaupala:

»Tu se dogaja nekaj čudnega. Obnašajo se, ko da bi ponoreli. Nenehno streljajo. Postavili so vojašnice in imajo urade. Razen vojakov so tu tudi civilisti, med njimi, kot se mi dozdeva, pa so neki inženirji.«

V Londonu so nekaj zaslutili in so bržkone od nekdaj dobili kak namig. Zato so tja poslali Edith. Ceprav je bila po videzu navadna sentimentalna izletnica, ki je vžljubila Severno morje, je zelo prizadevno delala.

Štiri dni pred izbruhom dru-

ge svetovne vojne, ki se je začela 1939. leta s Hitlerjevim napadom na Poljsko, je Edith z letalom nemške Lufthanse iz Hamburga odletela v Stockholm.

Na letališče je prišla v spremstvu nekega fanta. Ko je stopala v letalo, je po zvočniku slišala obvestilo: »Gospa Edith P. naj se takoj javi v pisarni letališča!« Ona pa tega ni storila. Njenega letala na srečo niso zadržali in je nemoteno vzletelo. Edith se je globoko oddahnila, saj je slutila, kaj je pomenil poziv prek zvočnika.

Ko pa se je fant, ki je bil pospremlil Edith na letališče, hotel z avtomobilom spet odpeljati, so nanj nenadoma planili štirje mošje. Njega so sicer ujele, toda ona jim je ušla. Sicer pa fant sploh vedel ni, kakšno vlogo pravzaprav igra Edith.

Edith je čez nekaj ur bila v Stockholmu, odkoder je z ekspresnim vlakom nadaljevala pot na Norveško. V Oslo, kjer je poiskala britanskega obveščevalnega oficirja kapetana Carpenterja, in mu poročala o rezultatih svojega dela:

V skrivni bazi Peenemunde se je zbralo kakih 20 nemških znanstvenikov, 200 uradnikov ter 2000 oficirjev in vojakov. Ni znano, kakšna je njihova naloga. Tega tudi tamkajšnje prebivalstvo ne ve. Ve le to, kar je tudi sama videla, da so iz gozda Greifswalder Oie na otoku Usedom izstrelili neko nenavadno granato, ki bržkone ni bila navadna topovska granata...

To je bila prva podrobnejša informacija, ki jo je britanska obveščevalna služba 1939. leta prejela o Peenemundeju. Carpenter je to takoj sporočil v London. Približno ob istem času je v London prispela tudi šifrirana brzojavka britanskega veleposlanika v Berlinu:

»Edith P. se je v zadnjem hipu izognila aretaciji. Nismo mogli ugotoviti, če so jo nameravali zapreti zato, ker je naša obveščevalka, ali pa zato, ker ji je oče Anglež, mati pa Nemka in židinja.«

Štiri dni kasneje se je začela vojna. Odlej pa je bilo že mnogo težje prek obveščevalne službe spremljati delovanje v Peenemundeju. Odnehati pa niso smeli.

Edithino delo je nadaljevala Helene Bich.

PRIHODNJIČ:

- Francoska »nacistka«
- Prihod v Peenemunde
- Hitlerjev obisk

EWEN MONTAGU

MOŽ, KI GA NI BILO

Ni vredno, da bi zdaj podrobno proučeval preostanek nemškega poročila, zakaj v naslednjih poglavjih bom obravnaval sklepe, do katerih so prišli izvršni štabi. Ta dokument dokazuje, kako skrbno so Nemci proučili vsako besedo in vsak zaplet v pismu podnačelnika imperialnega štaba.

Temu poročilu je sledilo drugo z datumom 15. maja 1943, ki ga je sestavila nemška vohunska služba. Poglejmo ga:

PREDMET: URADNI BRITANSKI SEL, KI JE BIL NAJDEN NA OBALI PRI HUELVI.

Med pogovorom z zainteresiranim funkcionarjem (španskim štabnim oficirjem, s katerim smo že dolga leta v dobrih odnosih), smo 10. maja 1943 ugotovili naslednje:

1. V skrbeni mrtvečevi roki je bila navadna aktovka, v kateri so bili ti dokumenti:

a) Kos belega papirja, v katerem so bila pisma za generala Alexandra in admirala Cunninghama. Na papirju ni bilo nobene oznake.

Vsako izmed treh pisem je bilo v svoji ovojnici z običajnimi oznakami in naslovljeno osebno naslovniku ter bržkone zapečaten z zasebnim pečatom pošiljalca (pečatnim prstanom).

Pečati so bili nedotaknjeni. Tudi pisma, ki sem jih imel v rokah v zopet zapečatenih ovojnicah, so v dobrem stanju. Španci

BRITANSKI VOJAKI POD RAZBITINAMI CASSINA. BITKA ZA CASSINO JE BILA ENA NAJHUŠIH V DRUGI SVETOVNI VOJNI, SAJ JE V NJEJ PADLO 52.000 ANGLEŠKIH, AMERIŠKIH IN POLJSKIH VOJAKOV. BITKA SE JE PRAVZAPRAV VLEKLA OD FEBRUARJA DO MAJA 1944. LETA

so jih posušili pri umetni toploti, jih potem za štirindvajset ur pustili v morski vodi, ne da bi občutno spremenili njihov videz.

b) v aktovki so bili tudi odlišni brušure o komandosih, ki jih Mountbatten omenja v svojem pismu z datumom 22. aprila, kakor tudi fotografije.

Odtisi so bili odlično ohranjeni, medtem ko so bile fotografije popolnoma uničene.

2. V notranjem prsnem žepu je imel sel listnico z osebnimi dokumenti tudi vojaškimi dokumenti s fotografijami (po teh je mogoče sklepati, da gre za kapetana Martina, ki je omenjen v Mountbattenovem pismu z 22. aprila, pisma, ki sta jih kapetanu Martinu napisala zaročenka in oče, ter račun londonskega nočnega lokala z datumom 27. aprila.

Kapetan Martin je torej odšel iz Londona 28. aprila, istega dne, ko je letalo izginilo v morju pred Huelvo.

3. Britanski konzul je o vsem na tekočem. Kot je bilo pričakovati, je konzul zahteval, naj mu izroče dokumente, vendar so ga zavrnili, češ da je treba vse, kar so našli s truplom, torej tudi dokumente, predati španskim krajevnim oblastem.

Potem ko smo jih fotografirali, je izvršnik dokumentov izročil predstavniku španskega štaba. Kot sem mogel videti, dajejo dokumenti vtis, da niso bili odprti. Po kanalu španskega ministrstva za zunanje zadeve bodo danes vrnjeni Angležem.

Španski štab še naprej poizveduje, kaj se je zgodilo s pilotom letala, ki je bržkone samo ranjen. Njegovo zaslišanje bo pokazalo, koliko potnikov je bilo v letalu.

Za nas je bilo to poročilo izredno zanimivo. Popolnoma je upravičevalo naše napore pri »izdelovanju« osebniosti kapetana Martina, zakaj le »resničnost« oficirja je lahko privedla Nemce do tega, da so verjeli v verodostojnost dokumentov, ki jih je nosil s seboj. Poročilo pa nam je tudi pokazalo, kako lahko naključje poudari določene podrobnosti in zabriše druge.

Prav tako je poročilo dokaz za naše prepričanje, da se bodo Nemci lahko dokopali do vsega, kar bi jih utegnilo zanimati, potem ko bodo dokumente izročili španskemu štabu.

Najprej je bilo mogoče videti, da nas ne bi bilo treba skrbeti, ali je verjetno ali ne, če je bila aktovka pritrjena k vrčici. Nemcem je bilo rečeno le, da se je kapetanova roka oklepala ročaja. Tako nam je nenatančnost Špancev prišla ravno tako prav kot njihovo sodelovanje z Nemci!

Ne morem si razložiti besed v prvem odstavku pod a): »kos belega papirja« okoli ovojnice. Bržkone gre za list papirja, s katerim je kakšen Španec zavaroval ovojnice, da se ne bi umazale, zakaj ovojnice nismo zavili.

Na pismih so bili uradni pečati s kraljevim grbom.

Potem smo opazili tudi to, da so vse dokumente v listnici skrbno pregledali. Čestitali smo si, ker so Nemci opazili Pamin in očetovo pismo. Torej napori niso bili zaman.

Prav tako naj zapišem, da je tudi pismo lorda Louisa Mountbattena admiralu Cunninghamu odigralo svojo vlogo, ker je v njem pisalo, kdo je kapetan Martin.

V tem poročilu pa je tudi dokaz za težave, s katerimi se srečujete, ko hočete izpeljati kakšno nakano. Omejiti se morate le na posredovanje temeljnih elementov in prepustiti nasprotniku, da sklepa. Zato morate hkrati presojati učinkovitost in spretnost, s katerima bo proučeval elemente.

Nashe mnenje o spretnosti Nemcev je bilo kolikor toliko točno, zato pa smo precejšnje njihovo učinkovitost, zakaj zagrešili so dve napaki, ki dokazujeta skrajno malomarnost. Obakrat gre za datume.

Če primerjate fotografije pisma, ki ga je bil napisal lord Mountbatten admiralu Cunninghamu, in fotografijo nemškega prevoda istega pisma, ugotovite, da so Nemci malomarno spregledali datum. Na pismu je bil datum 21. aprila, toda Nemci so ga pri prevajanju spremenili v 22. april.

Izkazalo se je, da to sploh ni bilo pomembno, toda druga napaka je dosti hujša.

Poročilo omenja »račun londonskega nočnega lokala z datumom 27. aprila«.

Vabilo v »Kabaretni klub« ne le da ni bilo račun, marveč sploh ni bilo datirano. Prav tako ni šlo za račun Pomorskega in vojaškega kluba za sobo, na katerem je bil datum 24. aprila. Račun ni bil prav nič podoben računu nočnega lokala in celo Španci gotovo ne bi zamenjali kluba z barom!

Stisnili smo roko zaslužnemu osemdesetletniku

»Obiščite nas, ko mi bo osemdeset let,« mi je letos pozimi dejal Ivan Bizjak iz Črnuče. Takrat je njegova žena Jožefa slavila petinsedemdeseti rojstni dan. Pol leta je minilo, spomnil sem se dane obljube in zopet sem obiskal prijazni Bizjakov dom, le da sem tokrat v imenu uredništva in bralcev voščil jubilarju Ivanu; minulo nedeljo je stopil v osemdeseto leto.

Zakonca Bizjak revolucionarne Črnuče dobro poznajo. Kaj ju ne bi, saj sta se ssem priselila pred 44 leti, v času velike preizkušnje pa bila zgled vsem okoliškim rodoljubom. Trda je bila njuna pot življenja. Vzgojila sta pet otrok — Ivana, Staneta, Dominika, Bernarda in Marijo in vsi so bili v partizanih. Sin Ivan, narodni heroj, je padel za lepšo bodočnost jugoslovanskih narodov. Prav zato je oče Ivan v krogu svoje družine proslavljal svoj jubilej s ponosnim in odprtim srcem.

Zakonca Bizjak sta se vzela, ko je bilo njej 20, njemu pa 25 let. Ivan je v tržaški ribarni še pred prvo svetovno vojno okusil, kako meljejo kamni kapitalizma. Nato je prišla vojna, ki ga je pustila na obrežju življenja kot 30-odstotnega invalida. Čez štiri leta se je Bizjakova družina preselila v Črnuče.

Bizjakov oče rad pripoveduje, kako je bilo v času pred drugo svetovno vojno. Kaj ne

bi! Vsa družina je sodelovala v naprednem delavskem gibanju in pri Bizjakovih so se na sestankih rojevale pomembne odločitve. Prihajali so Marinko, Pečar, Ravbar in drugi okoliščani, vse dokler oblasti niso zavohale, da se tam nekaj kuha.

»Kot cestarja so me premestili v Učak pri Trojanah,« je povedal Bizjakov oče. »Zelo so se mi priljubili tamkajšnji ljudje. Niti enega izdajalca ni bilo med njimi.« Seveda tudi v Učaku Ivan ni miroval; tam je pomagal zbirati denar, obleko in hrano za partizane.

Ko so Nemci pregazili slovensko deželo, je Ivan odšel v moravsko četo. Novembra istega leta se je vrnil na Ježico, ker kot invalid ni mogel s fanti. »Res je bilo lepo, tam v moravski četi. En mesec je bila v četi večina naše družine: moja žena, otroka Ivan in Marija ter jaz.«

Z Ježice se je Ivan umaknil v Knežjo lipo pri Kočevju. »Nedolgo zatem, ko so za menoj prišli še žena, Bernard in Marija, so nas aretirali, razen Bernarda, ki je bil na akciji. Marija je bila obsojena na 23 let ječe, midva z ženo pa sva bila zaradi pomanjkanja dokazov oproščena.«

Zakonca Bizjak sta se vrnila v Knežjo lipo, kjer sta ostala do konca vojne. Ponju je prišel sin Stane in tako se je družina po vojni vihrji zopet zbrala v Črnučah.

Sedaj zakonca Bizjak živita sama. Pa ne popolnoma sama. Sinovi in hči ju pogosto obiskujejo in takrat je v hiši najbolj toplo. Bolj kot Ivan sam skrbi za njegovo zdravje žena Jožefa. Lanskega oktobra ga je bolezen priklenila na posteljo. Pa ne za dolgo. Pomlad in predvsem močna volja sta jo premagala in sedaj Ivan že hodi po zelenicah okrog črnuških blokov.

»Pridite še na najino seditseto obletnico poroke leta 1911!« sta mi ob slovesu zaklicala Bizjaka.

To sem si iz vsega srca zaželel.

-žc-

Jutranji obisk

Jeseni 1944 patroljam, ki so se znašle podnevi onstran ceste in železnice, ki pelje proti Nemu mestu, ni bilo preveč prijetno. Po vaseh okoli Karteljevega je kar mrgolelo domačih domobrancev in drugih, ki so prihajali na trgatve ali pa so stikali za terenci, čeprav teh ni bilo veliko.

Tudi Čiro je bil skupaj z Lovrom in Nacetom v patrolji. Brigada je bila na Golobinjeku. Prejšnjo noč je spremljal intendanta na rekvizicijo v Kalu in Sentjurju. Zjutraj so ostali brez zveze v neznani gozdu blizu Češnjice. Vrnitev čez progo in cesto pri belem dnevu bi bila preveč nevarna, zato se je Čiro kot vodja patrolje odločil, da

ne bo tvegala. Sklenil je, da se bodo vrnili šele zvečer.

Zarili so se v gosto šibje, dober lučaj nad gozdno stezo, ki pelje iz Sentjurja proti glavni cesti. Neprespana noč, lakota in utrujenost so jih pestili. Mirovali so kot preganjana divjad. Oba tovariša sta kmalu zaspala in celo zasmrčala, kot bi bila v mehkih perncah, ne pa na nevarnem kraju in v gozdu na golih tleh. Tudi Čiro je težko premagoval vsiljivi spanec. Trudil se je, da bi ostal buden, saj si je predstavljaj, kaj bi se zgodilo, če bi jih kdo zapazil in tekkel povedat domobrancem.

Nenadoma je prisluhnul in naglo skočil na noge. Sem od vasi so šle po stezi tri kpletave kmetice s cekarji v rokah. Hitro je zbudil oba tovariša, ki sta preplašeno skočila na noge in spraševala, kaj se je zgodilo.

»Brž za grmovje in čakajta. Obisk dobimo!« je naročil Čiro in se tudi sam brž spravil za grm pri stezi, po kateri so se bližale kmetice. Glasno in oblastno jim je kričnil: »Stoj!« Presenečeno so obstale, bile so še mlade.

»Dobro jutro želimo!« jih je pozdravil z narejeno vljudnostjo in stopil prednje. Vse tri so mu prestrašene zajecjale v odgovor. Čiro jih je premeril od nog do glave in ocenil, kdo da so. Ljubeznivo jih je vprašal, kam gredo tako zgodaj.

»V bolnišnico gremo na obisk,« je boječe odgovorila ena izmed žensk, ko si je opomogla od presenečenja.

»Lepo, toda v katero bolnišnico in h komu?« je spet vprašal Čiro in se naslonil na puško, kot bi se pripravljaj, da bo ves dan govoril z njimi.

V novomeško vendar, saj druge ni to blizu,« je že malce bolj pogumno siknila prva, misleč, da je partizan sam.

»Koga greste obiskat, mi pa niste povedale,« je dejal Čiro, ki mu je medtem pogled ušel k polnim cekarjem.

»Mar smo pri spovedi, da ti moramo odgovorjati?« je osorno priskočila z besedami prvi na pomoč druga, malo bolj mršava in starejša, ker prva ni takoj našla besed za odgovor. Čiro jo je ostro zavrnil in vprašal, komu nosijo dobrote v cekarjih.

Marija pomagaj, si pa res radoveden. Jaz grem k sestri, ti dve pa k materi. Malo priboljška jim nesemo, ko je tam tako slaba hrana,« se je ne preveč spretno skušala zlagati prva in se pomenljivo spogledala z drugo dvema. Ti dve sta ji prikimali.

»Prav, pa mi pokažite dovoljenje za potovanje v Novo mesto.«

»Kakšno dovoljenje? Nobene-ga dovoljenja nimamo, ker nam ga nihče ni dal.«

»Kaj pri vas ni ljudske oblasti?« je ravnodušno vprašal Čiro, da bi jih še bolj spravil v zadrego.

»Oblast je v mestu, ne pa pri nas na vasi,« se je izmikala prva, tista najbolj jezična.

»Tam je okupatorska, nemška, ne pa naša, slovenska. Saj ste menda Slovenke?« je zaječljivo vprašal Čiro.

Nimamo dosti časa za prekanje, mudi se nam, če hočete, ti damo jesti in piti, pa nas pustite pri miru,« je rekla ena in segla pod v cekarju. Toda Čiro se ni dal prelistati. Poklical je Lovra ter Naceta in jima ukazal, naj pregledata cekarje. Prva ženska je preplašeno kričnila in skušala skriti cekar za hrbet.

»Niti besedice več,« je ostro ukazal Čiro, »ali pa ves odpeljemo v štab brigade gori na bregu.«

Čeprav so se ženske otepale, so jim vseeno odgrnili cekarje in začeli gledati, kaj je v njih. »Oho, kaj pa je tole?« je smeje rekel Lovro, ko je pategnil izpod gnjati in belega kruha zavitek v časopisnem papirju. Smeje ga je razvil in našel v njem dvojje moških spodnjih hlač. Mahal je z njima po zraku, kot bi našel posebno dragoceno. Skoraj obenem sta tudi Čiro in Nace našla v cekarjih drugih dveh žensk podobno vsebino. Potem so našli še drugo moško perilo in volnene nogavice, namenjene belim vojščakom za zimo, ki se je bližala.

»Te vaše matere in sestre so pa res čudne svetnice! Kako čudno perilo nosijo,« se je šalil Čiro, ženske pa so prepadeno strmele v tla. Trije partizani pa so vsebino cekarjev znosili na kup.

»Tako, lagale ste nam. Mislite, da smo partizani tako neumni, da ne vemo, komu nosite tele reči. Lahko vas je sram. Mi se lačni in slabo napravljeni bojujemo, vaši beli prijatelji pa dobivajo vse take reči od Nemcev. Povrh jim dajete še vi, da bi laže streljali na nas.«

»Toda, tovariši...« se je otepala ena izmed žensk.

»Tiho, za vas nismo tovariši. Tole ropotijo bomo zaplenili, vi pa pojdite kar v Novo mesto, ne nazaj v vas. Povejte svojim, da smo tu in da jih čakamo, naj kar pridejo po svoje reči,« je govoril Čiro in polnil nahrbtnik s plenom, oba tovariša pa sta ga veselo posnemala. Potem so si optali nahrbtnike. Ženske so stale nekaj časa na stezi, potem so počasi zavile proti Novemu mestu.

Čiro in tovariša pa so jo odkurili proč. Ustavili so se na varnem kraju in odprli nahrbtnike...

Jošt Role

Dve definiciji lepote: Sokratova: Lepota je tiran, čigar vladavina je kratkotrajna; Teofastova: Lepota je — nema prevara.

Direktorske šale... V avstrijskem radiu je rekel neki udeleželec razprave o humorju: »Nobena šala ni tako ogrijava, da nas ne bi pripravila v smeh, če jo pove v pisarni — direktor.«

Na kaj je lahko zahodnonemški državljani ponosen? Predstavnik neke zahodnonemške tovarne, ki predeluje živila za pse — med drugim: kuretno, mešano z ledvicami, jetri, z jajci itd. — je povedal, da so lani Nemci izdali za pasjo hrano več kot za posebno otroško prehrano. Omenjeni predstavnik je ponosno poudaril: »Štirje milijoni nemških psov so prekosili standard vseh drugih evropskih psov ter dosegli standard ameriških psov...«

Cesa se mora spodoben zahodnonemški državljani sramovati? Zahodnonemški kancler Erhard je pred kratkim dejal: »V nemškem človeku moramo razviti čut, da ga bo oblija rdečica sramu že zgolj spričo dejstva, ko kdo sproži razgovor o — skrajšanju delovnega časa.«

Tožba... Predsednica indijske vlade Indira Gandhi je nedavno izjavila: »Svet bi bil neprimerno srečnejši, če bi se novice o plemenitih dejanjih tako naglo širile kakor informacije o raznih škandalih.«

Arhitekti in navadni inženirji! Britanski novinar Michael Davie je napisal: »Predsednike lahko razdelimo na dva razreda, na razred arhitektov in razred inženirjev. John F. Kennedy je bil arhitekt, zanišljaj le načrte in jih risal, Johnson pa je — navaden inženir...«

Humphreyjev... nekaj dozdeva. Podpredsednik ZDA Hubert Humphrey je dejal: »Dozdeva se mi, da mi Američani nismo kdove kako dobro razumeli Azije.«

To in ono — hkrati... Londonški »Evening News« je poročal, da so vprašali novinarji premiera neke nove afriške države, če je njegova vlada levčarska ali desničarska. Odgovoril jim je takole: »Ena skupina mojih ministrov in jaz smo levčarji, druga skupina mojih ministrov in jaz smo desničarji...«

Kaunda čaka... Zambijski predsednik Kenneth Kaunda je, glede na zaupne razgovore med britansko vlado in vlado rodezijskega rasista Smitha, rekel: »Mi čakamo, da bi videli, ali bo britanski lev začel ujedati...« Mar Kaunda ne ve, da je britanski lev že zelo zelo star?

Spaak se jezi na Francijo. Bivši belgijski zunanji minister A. Spaak se hudeje: »Francija noče izstopiti iz Skupnega evropskega tržišča, marveč hoče ostati v njem, da bi ga — razgnala.«

Ljubeznivi zavezniki... Neki članek je napisal v »New York Timesu«: »Naša obveščevalna agencija CIA — pravijo — prav malo sodeluje v neposrednem špijoniranju proti ameriškim zaveznikom...«

»Iz mnogih ničel je moč napraviti — verige...« je napisal v »Ne-počesanih mislih« poljski satirik S. J. Lec.

Samozavestni Johnson. O Johnsonovi samozavesti pripovedujejo Američani precej šal, med drugim tudi, da si Johnson pripisuje zaslug celotno — lepo vreme. Tako naj bi bil rekel britanski premier Wilson, ki je nedavno obiskal Johnsona: »Danes pa je prav za res lepo vreme, gospod predsednik.« Pravijo, da mu je Johnson takole odgovoril: »Iz vsega srca se vam zahvaljujem.«

Achesonov nasvet Johnsonu. »Prizadevanje, da bi postali priljubljeni, je samo izgubljanje časa,« je rekel predsedniku ZDA Johnsonu bivši ameriški minister za zunanje zadeve Acheson. Johnson si ni, zdi se, kako prizadevno tega nasveta gna k srcu, kar mu je nedvomno škodovalo.

»Imamo stroje za pomivanje posode, pralne stroje, sesalce za prah — zakaj naj bi potemtakem mož še potreboval ženo?« sprašuje neki bralec v britanskem časniku.

Berejo vaši otroci KURIRČKA?

Spet se je pričelo novo šolsko leto in iz tiskarne je prišla prva številka KURIRČKA. Revija je namenjena učencem osnovne šole, posebno tistim od drugega do šestega razreda. S slikami, s pesmimi, z zgod-

bami in z drugimi sestavki skuša približati otrokom našo preteklost, boj našega in drugih narodov za svobodo.

V vsako hišo, kjer so otroci, mora najti pot tudi KURIRČEK. Nanj naj se naroče v šoli pri našem poverjeniku.

Skrbite, da bodo vaši otroci brali KURIRČKA in sodelovali v njem!

• Skoraj vsi sesalci se oglašajo, nekateri tiše, drugi glasneje, žirafa pa, eden izmed največjih sesalcev, ki živijo na kopnem, je popolnoma — nema. Žirafa ne da nikdar nikakršnega glasu od sebe, niti v trenutku, ko jo prevzame najhujši strah. Domnevajo, da je to posledica posebnega razvoja njegovega vratu. Čeprav je njen vrat nenavadno dolg, kar je za tega sesalca najzanimivejše, je število njenih vratnih vreten enako kakor malone pri vseh sesalcih; vsega skupaj jih je sedem. Celo niški konj ima sedem vratnih vreten, čeprav tako rekoč sploh nima vratu. Žirafa se je vrat po-

Zanimivo

daljšal s podaljševanjem vratnih vreten, pri čemer so se ji — domnevajo — v snovi glasovnega organa, grla, spremenile sestavne snovi, kar naj bi bilo povzročilo, da je žirafa, kakršno poznamo danes, popolnoma onemela.

• Največja kača je — anakonda, ki živi v Južni Ameriki med izlivom rek Orinoka in Amazonke. Anakonda je dolga povprečno 8 m, so pa tudi take, ki dosežejo 10-metrsko dolžino. Debelina njegovega telesa znaša 60 do 70 cm. Njena glava je sorazmerno majhna, ima pa nenavadno elastične (prožne, raztegljive) čeljusti, ki se močno razširijo, in izredno ostre zobe. Malone v trenutku lahko požre ovco z rogovi in volno vred. Anakonda je dvoživka, najraje pa je v vodi in se hrani večinoma s pticami in sesalci, ki živijo ob rekah. Ta kača je strah in trepet Indijancev, ki se drugih kač ne boje. Po številnih in zanesljivih pričevanjih so bili kdaj pa kdaj tudi otroci in celo odrasli ljudje njene žrtve. Zanimivo je tudi, da rodi anakonda žive mladiče in to kar po nekaj deset hkrati.

• Morski jež krađe ribam hrano. Več znanstvenikov, ki proučujejo ribje nasebine v Jadranskem morju, pravi, da na nekaterih območjih ob obalah in ob nekaterih otokih ni zadosti rib. To je, trdijo, posledica velikanskega števila — morskih ježev, ki se držijo pod morskih skal ob obalah. Te velike skale so prepolne drobnih alg in gošče, ki nastaja iz razpadajočih mrtvih rib. Na algah in gošči živijo mikroskopsko drobne živalice; le-te so ribja hrana. Ježi, ki so se silno razmnožili, požrejo vso to hrano. Zato iščejo ribe hrano drugod, zaradi česar izvečejo ribiči na takih mestih pogostoma popolnoma prazne mreže.

• Sloni se ne množijo tako hitro kakor manjši sesalci, npr. miši, psi, mačke itd. Eden izmed vzrokov počasnejšega množenja slonov je dolgotrajna nosečnost slonice, ki znaša kar — 22 mesecev. Tako traja nosečnost slonove mamice med vsemi sesalci najdlje.

• Najtežja, doslej ulovljena želva. Kanadski ribiči so nedavno ulovili na obalah Nove Zemlje najtežjo, doslej znano želvo, ki je tehtala — 600 kg.

• Nekteri ljudje ne vidijo v mraku. To pomanjkljivost drugače popolnoma zdravih ljudi imenujemo: hemeralopija — kurja slepota. Ta pomanjkljivost se pojavlja kot eno prvih znamenj nezadostne količine vitamina A v organizmu.

• V Severni Afriki raste drevo, katerega skorja vsebuje veliko količino fosfora, ki izloča močno svetlobo. Temu drevesu pravijo hudičovo drevo. Svetloba, ki jo to drevo izloča, je tolikšna, da je moč pod drevesno krošnjo brati tudi penoči.

• Limone gojijo zlasti v sredozemskih deželah, dalje v Kaliforniji, vzhodni in zahodni Indiji. Limonova lupina je bogata z etrskimi olji, ki jih uporabljajo parfumerije. Če lupina ni preprirana s sredstvom za konzerviranje, jo je moč uporabiti tudi kot dodatek k raznim slaščicam. V limonovem soku je vitamin C in 6 do 8 odstotkov citronske kisline. Ta sok uporabljajo za pripravljanje osvežujočih pijač, v industriji itd. Ker je dovolj tega soka vse leto, je prav posebno pomemben v tistih krajih sveta, kjer v določenem letnem razdobju ni vitaminov živili.

• Minutni dihalni volumen ali količina zraka, ki gre v eni minuti skozi pljuča, znaša 6 litrov. Če diha povprečno mlad človek kolikor mogoče močno, globoko in hitro, lahko požene v eni minuti 120 do 180 l zraka, ter tako poveča to količino 20 do 30-krat. Razliko med normalno in prisiljeno količino zraka, ki gre v eni minuti skozi pljuča, imenujemo: dihalna rezerva. Ta znaša lahko, kakor vidimo, celo več kot 170 litrov. Tako velika dihalna rezerva nam utegne pojasniti, zakaj lahko človek živi, pa čeprav mu odvzamejo 70 % pljuč.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Po podpisu nenapadne pogodbe med Nemčijo in Sovjetsko zvezo so se nacisti dokončno odločili in pripravili napad na Poljsko. Pogodba s Sovjetsko zvezo jim je omogočila, da se izognijo vojni na dveh straneh ter da vse sile usmerijo proti enemu nasprotniku. — Kdaj sta Nemčija in Sovjetska zveza podpisali pakt o nenapadanju (na sliki sta podpisnika Ribbentrop in Stalin)?

Poljake je nemški napad presenetil in zato se jim ni posrečilo pravočasno poklicati pod orožje niti polovico svojih vojakov. Nacisti so razpolagali z veliko močnejšimi silami. V dobrem tednu sta dve nemški skupini armad obkolili osrednje polje poljske armade na Poznanjskem in jo razbili na več osamljenih skupin. — Kdaj so krđela wehrmachta prekorčila poljsko-nemško mejo?

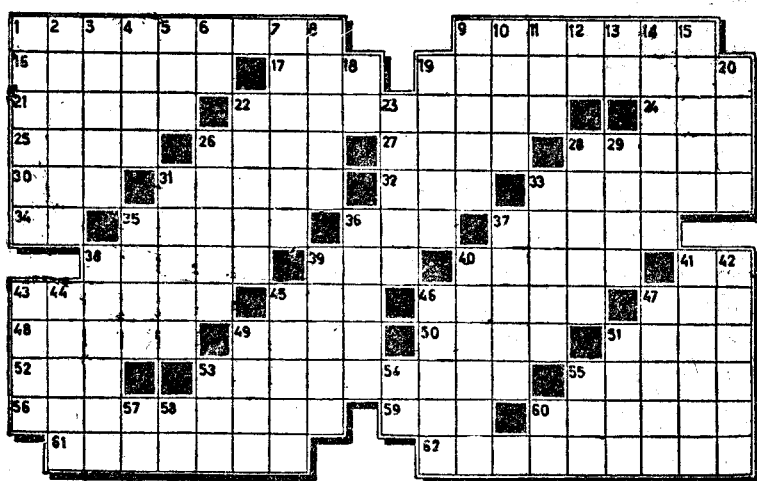

Kot običajno so Nemci tudi vojno na Poljskem začeli s strahovitim bombardiranjem. Več kot 2 tisoč bombnikov je bilo določenih za napad na poljsko ozemlje; Poljaki so imeli vsega 300 za boj sposobnih letal. Kljub sovražniški premoči so se Poljaki srdito borili in skušali iz Pomeranija in Poznanja razbiti nemški obroč. Ni se jim posrečilo. — Ime z zemljo zvrzanega poljskega mesta na sliki?

Dan poprej, preden so Nemci 60 kilometrov južno od Brest-Litovska stisnili obkoljevalne klešče okrog poljske armade, so prekorčile poljsko mejo tudi sovjetske čete (na sliki so sovjetski in nemški vojaki). Svojo okupacijo poljskega ozemlja je Sovjetska zveza opravičila s potrebo po zaščiti svojega ozemlja. — Kdaj in kje so Ribbentrop, Stalin in Molotov razdelili nesrečno poljsko ozemlje?

NAGRADNA KRIŽANKA

VODORAVNO: 1. zloglasno nemško koncentracijsko taborišče med vojno, 9. ena izmed slovenskih partizanskih brigad, imenovana po narodnem heroju, 16. svetlobni sij, 17. otok v severnem Jadranu, med vojni italijansko koncentracijsko taborišče, 19. srednja, somernica, 21. ime več mest v ZDA, 22. priimek narodnega heroja, člana OK KPS Maribor, padel 1. 11. 1941 pri Lesičnem na Kozjanskem (Don), 24. odzagan kos debela, 25. moško ime, 26. pastir, 27. reka v Španiji, ki se izliva v Guadalquivir, 28. človek, posebej, 30. del tedna, 31. znatilen partizanski vzklip pri rušenju proge, 32. pripadnik vladajočega sloja stare indijske države na ozemlju današnjega Peruja, 33. ravna streha, 34. nemški predlog, 35. priimek vodilnega funkcionarja med vojno (partizansko ime Boris Nikić), 36. orientalsko sredstvo za barvanje las, 37. gora na Kozjanskem, znana iz partizanskih bojev, ki jo opeva tudi pesem, 38. del imena reformatorja Turčije

(Ataturk), 39. grški otok v Cikladah, 40. garant, 41. osebni zaimek, 42. partizansko ime narodnega heroja Matija Blejca, komandanta Kokrškega odreda, padel 24. 12. 1942 v Savinjski dolini, 45. nemška beseda pred priimkom, ki pomeni plemeniti, 46. rt na polotoku Kola (ZSSR), 47. del oblike, 48. luč, svetilna, veliki duh, 49. ime ameriškega šahista Fisherja, 50. vrsta športa, 51. mesto v Italiji, kjer je bila med vojno partizanska bolnišnica, 52. žensko ljubkavalno ime, 53. vas pri Ribnici, ki so jo Italijani strahovito bombardirali 1942, 55. vrsta godalnega instrumenta, 56. čezmerno pitje, 59. žuželka, 60. južni sadež, 61. vas na Notranjskem, letovišče z umetnim jezerom, 62. lešorezec.

NAVPIČNO: 1. polkrožni prostor okrog velikega oltarja, 2. partizansko ime Rudolfa Pušenjaka, komandanta jurišnega bataljona XV. divizije, 3. sprejemna soba, 4. jeklanje, 5. mesteca na Danskem, blizu Aarhusa, 6. tuj in naš soglasnik.

7. del telesa, 8. zasekanje, 9. sredstvo za privijanje, 10. arabsko moško ime, 11. odmev, 12. avtomobilska oznaka, Kutina, 13. oranje, 14. reka v Makedoniji, 15. izraz za po domače, drugače, 18. ime črke, 19. mesteca na Slovaškem, blizu sovjetsko-poljske meje, 20. sinjska viteška igra, 22. sodec, 23. reka na Poljskem, 26. avtomobilsko krmilo, 28. sloviti ruski dramatik in pisatelj (Anton 1860-1904), 29. izraz praznovanja, 31. poroka, deviška kočica, 33. gorovje v Turčiji, blizu jezera Van, (jugovzhodni ...), 35. maskare, 36. gora v Keniji pri Nairobiju (Afrika), 37. sodobni slovenski kipar (Janez), 38. žensko ime, 39. zelo strupene kače, 40. sodni postopek, napredovanje, 41. mesto Romena in Julije, 42. nagrobni napis, 43. načrt, 44. del imena ameriške rakete, ki je posnela zadnjo stran Meseca, (... orbiter), 45. voditelj, 46. poset, 47. priimek narodnega heroja, člana OK KPS, organizatorja upora na Gorenjskem, padel 27. III. 1942 pri Črncu (Stane), 48. upravno središče Zahodne Nemčije, 51. danska socialistična političarka, ki je bila prvi ženski minister na svetu (Niina 1866-1928), 53. produkt čebela, 54. kratka priljka in imena pred leti umrlega znamenitega slovenskega pesnika (Duma), 55. kratka organizacije za prehrano in kmetijstvo OZN, 57. reka v ZSSR, ki se izliva v Kano, 58. osebni zaimek, 60. 2. in 13. črka abecede.

REŠITEV

VODORAVNO: 1. Bobnar, 7. AVNOJ, 12. slank, 18. Abruci, 19. vreme, 20. vozilo, 21. Lonja, 22. Ibe, 23. Molotov, 24. arija, 25. Sreča, 26. Kijev, 27. VA, 28. tik, 29. Atila, 30. Polak, 31. Čič, 32. on, 33. Kranj, 34. Penat, 35. muči, 36. narodna, 38. Devin, 39. Kovč, 40. Erija, 41. lesen, 42. Mata, 43. lakat, 45. Ke-kec, 46. pavljan, 49. Unec, 50. Novak, 51. garač, 52. do, 53. nat, 54. Kalan, 55. vatel, 56. pav, 57. at, 58. soper, 59. toreč, 60. Joki, 61. čovnek, 62. Lazar, 64. Juraj, 65. elativ, 66. Janež, 67. budala, 68. kesoni, 69. Sotia, 70. prazen.

NAGRAJENI IZZREBANC

1. nagrado v znesku 50 novih dinarjev prejme Marjan Konda, Praproče 4, p. Semčič;
2. nagrado v znesku 40 novih dinarjev prejme Eml Oražem, Ljubljana, Vide Pregarčevje 6;
3. nagrado v znesku 50 novih dinarjev prejme Rudolf Urh, Trg 3. oktobra 5, Kočevje;
4. nagrado v znesku 20 novih dinarjev prejme Franc Gubanc, Jesenice, Cesta revolucije 9;
5. nagrado v znesku 10 novih dinarjev prejme Milko Kunstelj, Kranj, Prešernova 4.

Od 6. do 10. nagrade (knjižne nagrade) so dobili naslednji reševalci: Drago Gabriel, Grobno, železniška postaja; Božidar Silvnjak, Smartno 62, p. Kojko; Tone Hudarin, Dom in vrt 24, Trbovlje; Ivan Kordin, Lucija blok 5, Portorož.

Odgovori na

»Znanje in spomin«:

1. 23. avgusta 1939
2. 1. septembra 1939
3. Varšava
4. 28. septembra 1939 v Moskvi

roč in Jože Rancinger, Hrastnik 48, p. Hrastnik.

Denarne in knjižne nagrade bodo nagrajenci prejeli po pošti. Rešitve za današnje križanko pošljite najkasneje do 20. septembra.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in kileži CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1500 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din oz. 40 N par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 598-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Že nekaj let si Jugoslavija in Sovjetska zveza izmenjavata izletniške skupine, sestavljene iz starih, zaslužnih borcev. To je brez dvoma človeška pozornost do tistih ljudi, ki nikoli niso sprasovali, kakšno bo plačilo za njihovo delo, pa tudi zdaj, ko so mnogi izmed njih že zelo stari, ničesar ne zahtevajo in ne prosijo.

Tudi letos je prve dni junija odpotovala iz Jugoslavije v SZ skupina naših ljudi. Med njimi so bili štirje Slovenci. Konec avgusta pride iz SZ skupina vojnih veteranov, ki bo štela 24 članov, vodila pa jo bo heroj SZ Marina

med prostovoljce, toda s seboj je prinesel kalj nalezljive bolezni. Namesto v vojašnici se je znašel za dolge mesece v bolnišnici in tam dočkal februarsko revolucijo leta 1917. Seznanil se je tudi z nekim francoskim majorjem, pripadnikom vojaškega odposlancstva. Rešil mu je življenje in v zahvalo ga je major vzel s seboj v Francijo, kjer je potem Kumar kmalu končal pilotsko šolo ter postal pilot-lovec na takrat najmodernejših letalih tipa Spad. V Francijo sta potovala iz Odesse prek Moskve in Arhangejska, tam pa sta se vkrcala na ladjo in se odpeljala

di, ki imajo sicer včasih razloge za nezadovoljstvo, toda tega pred tujci niso čisto pokazati in kljub temu ljubijo svojo domovino. Ta patriotizem je lahko za zgled mnogim izmed nas, posebno pa tistim, ki se pretirano ogrevajo za vse, kar je tuje.

Druga stvar pa je ljubezen sovjetskih ljudi do nas, Jugoslovancev.

Kakor hitro zvedo, da si Jugoslovanci, ti gredo bolj na roko kot drugim in ne pozabijo izkoristiti vsake prilike, da ti pokažejo svoje veselje nad srečanjem in svoje simpatije do naših ljudi. V Kijevu smo se srečali tudi s

vo denarja. Ljudje sami pazijo na zastojkarje in če koga zasadijo, iavno ožigosajo skopuha.

Restavracij in gostišč je malo, tako da je v njih velika gneča. Pač pa je dosti menz, kjer je hrana mnogo cenejša. Tudi trgovin je malo ali pa so premajhne, tako da je v njih gneča, čeprav je blaga dovolj. Tehnični predmeti in knjige so zelo poceni, draga pa sta tekstil in obutev. Ko že govorim o komunalnih uslugah, naj povem še to, da je podzemna železnica v Moskvi nekaj najbolj čudovitega, kar sem videl po svetu. Lani so odpravili vozne listke in

Po petdesetih letih v Rusiji

Čečnjeva, znanka iz leta 1964. Takrat je bila namreč članica delegacije, ki je prišla na proslavo osvoboditve Beograda namesto delegacije, ki se je ponesrečila z letalom na Avali.

Med Slovenci, ki so letos obiskali SZ, je bil tudi stari komunist in borec Andrej Kumar-Stric Marko z Ježice, zdaj upokojenec, toda še vedno aktiven družbeno-politični delavec.

Kumar je bil prvič v Rusiji leta 1916. Sumljiv avstroogrskim oblastem zaradi svojega slovanstva je moral na prisilno delo na romunsko mejo. Izkoristil je priliko, da pobegne v takrat še nevtralnemu Romunijo, kjer so ga takoj internirali. Znašel se je v taborišču Šipoti, kjer je bilo na tisoče dezerterjev, beguncev in drugih, pripadnikov vseh narodnosti. Razmere so bile skrajno nemogoče, v dveh mesecih je zaradi različnih bolezni v taborišču pomrlo 28.000 ljudi. Dvakrat je Kumar poskusil pobegniti, pri prvem poskusu so ubili njegovega prijatelja, nazadnje pa se je Kumar begelje posrečil. Prišel je v Rusijo z namenom, da se vpiše

čez Severno morje do Anglije.

Vprašali smo Kumarija o njegovih vtisih iz Sovjetske zveze.

»Vozili smo se z vlakom, le iz Kijeva v Leningrad smo leteli,« pripoveduje Kumar. »Obiskali smo tudi Moskvo. Leningrad je zelo lepo mesto. Ogledali smo si Ermitaž, križarko Aurora, Zimski dvorec, Smolni in Petrovskovski trdnjavo. V tej trdnjavi so nam tudi pokazali celico, kjer je bil tik pred revolucijo zaprt tovariš Tito. Nadalje smo videli pokopališče branilcev Leningrada, kjer je pokopanih 700 tisoč za lakoto pomrlih in v bojih padlih Leningračanov, oziroma vojakov.

Posebno nas je pretresla razlika med velikanskim razkošjem na dvoru, ki je zdaj muzej, ter strahotnimi ječami. Rusi veliko dajo na muzeje in tradicije revolucionarnega boja, zato so vse stavbe zelo dobro ohranjene. Sproti jih vzdržujejo.

Na vprašanje, kaj mu je bilo najbolj všeč in kaj je zapustilo v njem najgloblje vtise, je dejal:

»Globok patriotizem preprostih lju-

skupino sovjetskih ljudi, ki so bili pri nas partizani ali pa so se kot vojaki Rdeče armade udeleževali bojev za osvoboditev Jugoslavije. Srečanje z njimi je bilo še posebej priručno.

Se in še je pripovedoval tovariš Kumar.

»Bil sem v Kremliju, v skromni Leninovi pisarni in sem tam, na Leninovi pisalni mizi, napisal v knjigo o Leninu, ki sem jo kupil neke drugje, posvetilo svojem vnuku.

Posebno poglavje, ki dela čast sovjetskim ljudem, pa je njihova discipliniranost. Morda se motim, morda nisem vsega videl, toda vse je zelo čisto, nikjer smeti in nesnage. Tudi nobene nacionalne nestrpnosti ni čutili. Družbeni standard prebivalstva je razmeroma precej visok, osebni je malo nižji kot pri nas. Toda ljudje so ponosni in zadovoljni bolj kot kdaj prej in zaupajo v prihodnost.

V trolejbusih in avtobusih je samopostrežba. Posebni avtomati prodajajo vozovnice, če pa nimaš drobiža pri roki ti ga spet zamenja avtomat za menja-

zdaj plačat pri vходу samo vstopnino. Postaje so zelo lepe, vsaka v svojem nacionalnem slogu; čeprav pod zemljo, je vsepovsod suho, zračanje pa je brezhibno. Povsod vidiš ljudi, ki izkoristijo vsako prosto minuto za branje. Podobno sem opazil povsod, kjer ljudje čakajo. Mnogi se učijo, skoraj vsak ima v rokah knjigo ali časopis.

Naj povem še to, da v Leningradu nikjer nisem opazil ruševin ali sledov vojne na stavbah. Dosti stavb pa je še vedno neometanih ali so enostavno popravane kar po opiki. Zdi se mi, da je tako prav! Najprej naj dobe ljudje streho nad glavo, potem pa naj dozidavajo, krasijo, ometajo in zidajo velika stanovanja in lepe palače.

Vprašal sem ga, kakšne splošne vtise ima z izleta.

»Bil sem več kot prijetno presenečen nad razvojem Sovjetske zveze in nad ogromno razliko med Rusijo leta 1917, kot sem jo videl takrat, in med Sovjetsko zvezo, kakršno sem videl zdaj, po 50 letih.